

Liget

2017-12
december

TARTALOMJEGYZÉK [XXX. évfolyam 12. szám]

VADHAJTÁS

Vörös István MALLARMÉ-VADHAJTÁSOK	4
Handi Péter AZ ALKALOM ADTA	9
Polgár Teréz Eszter TÜKÖR	13
Pruzsinszky Sándor A SZEMÉTKIRÁLY	15
Mészáros Blanka VASÁGYAS ESKÜVŐ	19
Jólesz György TUDOD, FERI,	35
Péter János BOLDOGSZÜLETÉSNAP	37
Kapitány Máté REND A LELKE	45
Lipták Ildikó K.	51

Mesterházi Márton ÍR EMBER VILÁGSZÍNPADON	58
Szirmai Panni HÉTFŐ	111
Inczédy Tamás SUNYI CSODÁK	113
Szekeres Sándor Gábor ÁLOMHÁLÓ	120
Birtalan Ferenc EZ IS EGY KARÁCSONY VOLT	128

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Vörös István

MALLARMÉ-VADHAJTÁSOK

VADHAJTÁS

2017-12-01 | VADHAJTÁS, VERS

I

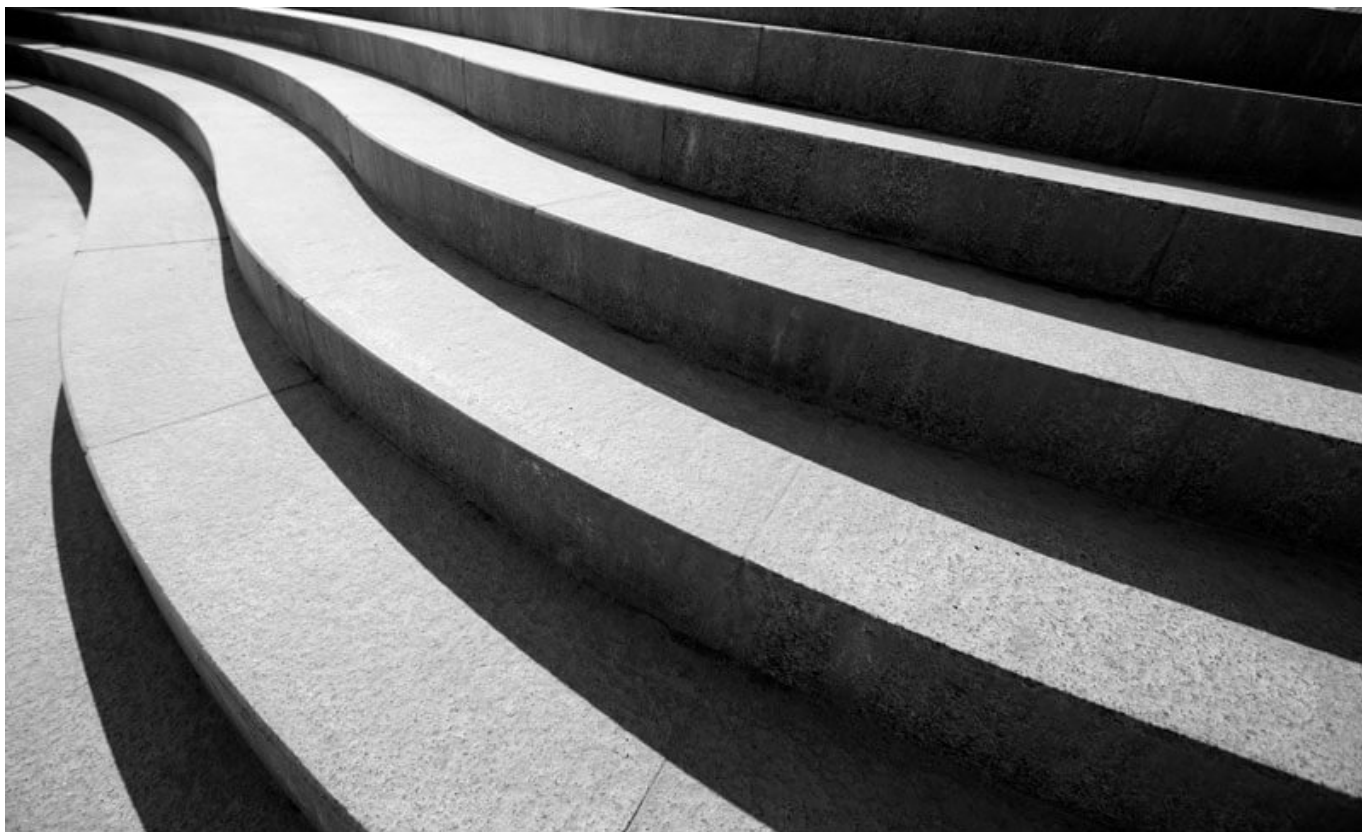
A százéves csillár egy...

A százéves csillár egy karja
mindig kialszik, kimozdul a körte,
talán valami törpedémon akarja,
megszokta, hogy a fényt összetörje

és elkeverje árnyékokkal a
falon, a polcon, a szekrény mögött.
Sötétbe vagy fénybe járunk haza?
Sötétbe. A fény belénk költözött.

Nem áram jár át persze mégse,
nem ég bennem a kezdet se, a vég se,
inkább csak néha ki-ki kapcsol.

Nem áram jár át persze, nem,
nem ég bennem a végtelen,
de néha furcsa dolgokat parancsol.

II

Két csipkefüggöny egyesül

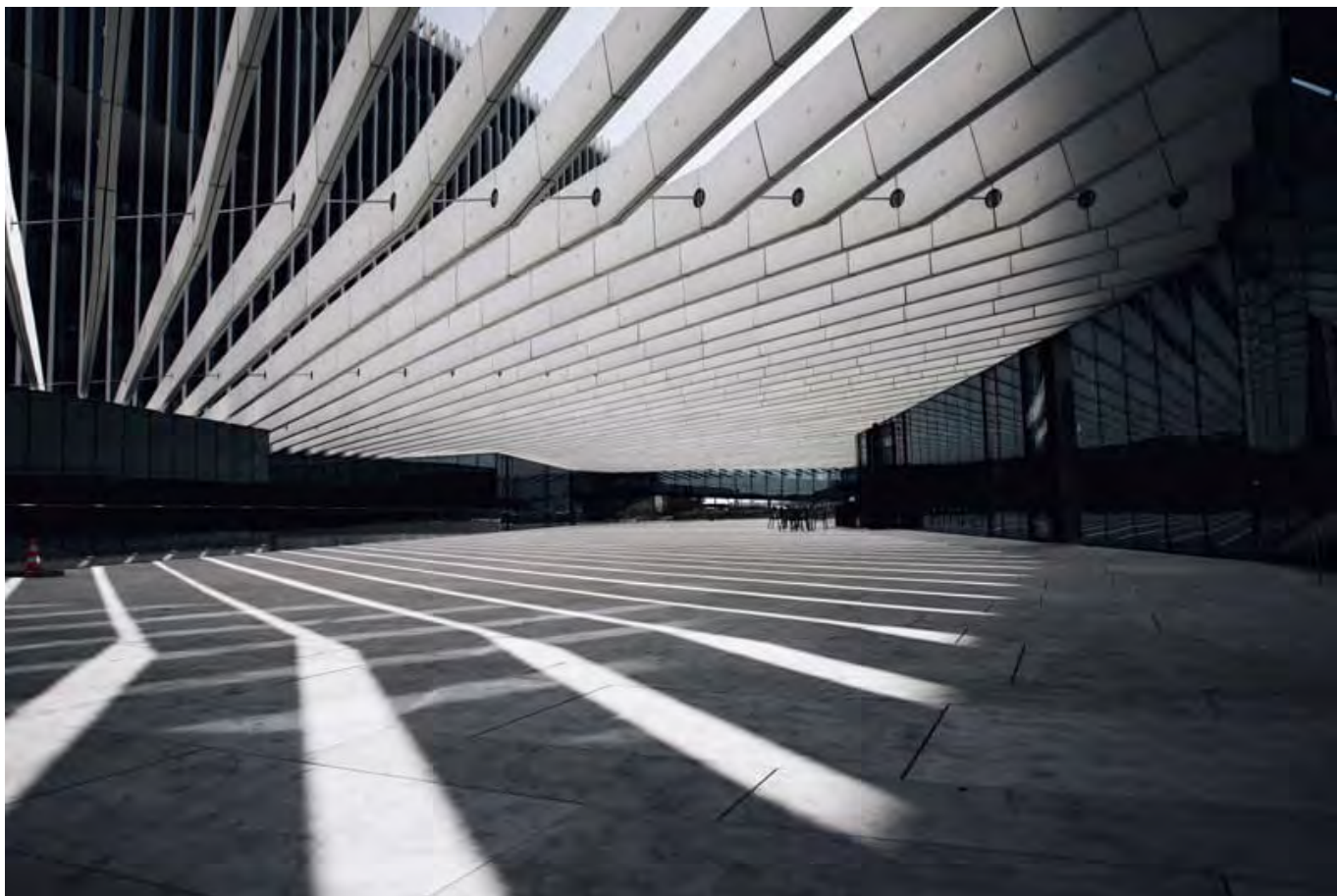
Két csipkefüggöny egyesül,
angyal tapad belőlük össze így-úgy,
nem jön be fény, de nehogy széthúzd,
az árnyék fontoskodva szétterül,

bár nem sötét, inkább afféle pára,
túlfeszíti a túlvilág idegzetét,
érezed a lény föléd lógó kezét,
szónyomot vet a képzelet falára.

Meddig mehetsz a „valóságon túl”-ban?

Ha ő beszél, mindig csak dúrban,
nem édeskés a függöny zúgta szólam.

A valóság meg mindig mollba hajlik,
sírunk rajta, de ettől mégse halljuk,
a vágyaink hamis hangokba öljük.

III

Hamis zászlók alatt

A zászlókat talán nem is selyemből
varrják ma már, elég afféle műanyag.
Ami a büszkeségből megmarad,
másképp kell mondani ezentúl,

a téren a szobor bemozdul,
szeme az égre fölmered,
nem látszik benne rémület.
Az egyensúly önmagától megrendül.

A talapzaton zűrzavar megrendül.
Ha élni akarsz, magának megrendel,
és föltálat a tulajdon kezdeddel

a végnek, minden összecsendül,
vagy inkább némán összecsap,
s mi ott állunk hamis zászlók alatt.

kép | shutterstock.com

Handi Péter

AZ ALKALOM ADTA

[VADHAJTÁS]

2017-12-05 | NOVELLA, VADHAJTÁS

Hatvan évvel ezelőtt álldogálok a hajó fedélzetén az Indiai-óceán közepén a korlátnak dőlve. A hullámokat pásztázom: kiszámíthatatlan fodraikban itt-ott felbukkannak a hajót követő delfinek. Váratlanul ugranak fel az egyik hullámból és buk fenceznek a másikkba, ezüst testük versenyt villan a víz fénytörésével. Tűzijáték, gondolom, de még épségben működő anyanyelvi érzékem kiigazít: *vízijáték*... A metaforák, úgy látszik,

megtörnek a kontinensek fényeiben. Ausztrália partjai még körülbelül tíznapos tengeribetegségre vannak. Ez a magyarokat szállító hajó tulajdonképpen harminchétezer tonna tervet, emléket és álmot szállít.

alulról néz

Ahogy mélyezem a hullámok felett, fél szemmel látom, hogy egy kis öreg ember botladozik felém, inog, mint a hajó is. Ahogy mellém csoszog, a delfinek helyett feléje fordulok. Görnyedt, alulról néz; ráncokban lötytyedt, sápadt húsrészek, a szemében azonban élénk.

- Bocsánat – szólít meg –, hová tartunk?
- Fremantle – mondom.
- Trimento – bólogat, de az arcon kétely jelei mutatkoznak.
- A fiam azt írta, hogy valami Perth... ott van nagy földje... oda visz ez a hajó?
- Oda – mondom. – Fremantle-ben kötünk ki, ez Perth kikötője. A bácsi honnan jött? – érdeklődöm húsz évem jól leplezett nemtörődömségével.
- Miskolc mellől... A fiam is onnan való, de már tíz éve ebbe a Perthbe dógozza a földet... azt írta, ott majd vadászhatok. – A ráncok mosolyra szélesednek.
- Mennyi idősnek tetszik lenni?
- Nyócvanhat... Őzekre és nyulakra – zárja le a gondolatmenetet.

Én azonban most, hatvan évvel később, közelítve az ő korához, folytatnám. Az ember tulajdonképpen *kortalan*, amikor valamilyen cél, terv, tett elérésének érdekében lép. Akkor erre a hajóra sodródtunk, az öregember és én, valami felé. Azazhogy akkor,

húszévesen csak én haladtam *valami felé*, a Miskolc mellőli bácsinak, aki többé-kevésbé leélte az életét, határozott terve volt a jövőre. Miskolc mellett – valamiért – nem vadászhatott, hát *alkalom adtán* olyan helyre utazik – menekül? –, ahol ezt megteheti.

a levert forradalom után

Ezerkilencszázötvenhét júniusát írtuk. Az alkalom adta, mert a levert forradalom után vagy két hónapig szinte nyitott volt a határ, az öregember átevickélt, ahogy a többi kétszázezer magyar. A menekülők nagy részének vágyai voltak, az öregembernek – kész terve: hogy megvalósítja, ami hiányzott az életéből.

kép | [wikimedia.com](https://commons.wikimedia.org/)

Polgár Teréz Eszter

TÜKÖR

VADHAJTÁS

2017-12-02 | VADHAJTÁS, VERS

ősz hajszálaidat egyenként végzed ki
a csalódásokat illik szégyellni
mind helyett négy terem
megfogan és felnövekszik
uramisten

mennyi NEM
kirepül vagy lábra áll
tagadásod dagad ragad
úszni is tud
megtalál
ez hát amiről beszélnek
nem bújhatsz el
nézlek

kép | cunaplus, shutterstock.com

Pruzsinszky Sándor

A SZEMÉTKIRÁLY

[VADHAJTÁS]

2017-12-13 | NOVELLA, VADHAJTÁS

- Szabad egy whiskyt, őrmester úr? – kérdi a Szemétkirály, amikor kiszállunk a vajszínű Mercedesből.

- Nem lehet, hisz' tudja, hogy szolgálatban...

A bőrlebernyeges, loboncos, ősz hajú Jutocsa úgy fest, mint Vadölő a May Károly-regényben. Rám hunyorít résnyi, ravaszdi szemével:

- Tudom én, mit gondol: hogy fekete vagyok a bőröm alatt, azért utasít el.
- Dehogyan – cáfolom élénken, mert kellemetlen közlendőm a torkomat szorítja. – Csak nem vagyok olyan szabad ember, mint maga, ezt ne felejtse el.

Mert a sötétbarna bőrű Jutocsa – ahogy magáról állítja: „egy tűzisten unokája” – fontos ember ezen a pokolbéli tájon. Afféle közvetítő a város és a Bozótos, a legális és illegális létezés között.

bikacsökkel tart rendet

Vigyáz a város hulladékaira és a hulladékká vált emberekre. Valóságos királya ő a gyomorforgató párákban úszó Bozótos népének. A rendőrségtől kapott engedély

alapján ő dönti el, hogy a kukák kincseiből mi kerülhet a bozótban lakókhoz, s mi a szemétegető füstjébe. Úgy hírlík, bikacsökkel tart rendet a magukról olykor megfélemedkezettek között. Királyságát fémjelzi a Mercedes. Oly bizarnak tűnik itt, a papírviskók között, akár sivatagban egy díszhintó. Tudjuk, hogy lopott jószág és Jutocsa görbe úton jutott hozzá, de szemet hunytunk felette. Mert a szemét királya teljesíti legfőbb feladatát: mindig jelenti nekem, ha gyanús idegen telepszik a tűzhöz.

Amelyet most – egy ősoleg olajkályha révén – egész udvartartása körbevesz. Két felesége: Zsuzsi és Bözsi (egyiküket olykor lányaként mutatja be), no meg öt mókás korcs kutyája, Dömpi, Buci, Morgó, Bukfenc meg Szüzi, a törpe uszkár. Barátjának tart mindegyik: Szüzi, ha meglát, a hátára fekszik. „Mekkora kurva lesz ez, ha legközelebb embernek születik” – kacsint rám Jutocsa, és felajánlja, fogadjam el ajándékkul az ebet. Hörpölöm a ki tudja, honnan zsákmányolt drága szeszt, fületem csiklandozza Jutocsa hízelgése:

- Virág úr a legrendesebb rendőr a világon!

Ez lenne a pillanat, amikor előveszem zubbonyomból a rendőrkapitány határozatát?

Hogy holnaputántól az összes papírmasé viskót el kell bontani, s a Bozótos, „az egészségügyi előírások szerint felperzselendő.”

Sóhajtva felállok, a hivatalos iratot az asztalra dobom:

– Ezt a levélkét olvassa el majd, kedves Jutocsa.

– Valami számlaféle?

– Olyasmi – hagyom rá, és ő a hatülékes Mercedessel egész a kapitányságig elfuvaroz. Búcsúzóul szorongatja a kezem: „Virág úr itt az egyetlen fakabát, akinek van hajlandósága a magunkfajta kisördögök iránt.”

Aztán éjjel a tűzoltó autó vijjogása. Mire a Bozótoshoz érek, egytől-egyig lángolnak a nyomorult viskók, a száraz gazzal együtt. Bámész embergyűrű veszi körül a Szemétkirály tűzben izzó Mercedesét.

– Azt mondják, maga volt az ördög... Bezárta belülről a kocsiját, nehogy véletlenül kimentsék! – suttogja valaki kéjes borzongással a fülembe, amikor a tűzoltók felnyitják az összegörbedt vashullát, s a fehér oltóhab alól előkaparják Jutocsa szénfekete koponyáját.

kép | shutterstock.com

Mészáros Blanka

VASÁGYAS ESKÜVŐ

[VADHAJTÁS]

2017-12-26 | NOVELLA, VADHAJTÁS

A vörös hajú nő volt a legszebb. Könnyen megtaláltam. Nem kétséges, őt kerestem: kicsi, tavaszi virág. A sok fekvéstől és mesterséges táplálástól lefogyott, de így is szép maradt, az orvosok sem mehettek el mellette pirulás nélkül, és úgy láttam,

versengenek, ki etetheti-itathatja. Az ápolónők irigyelték. A vörös haját, a sápadt bőrt, a kómát, a vaságyat – és a pírt az orvosok arcán.

Mert a vörös hajú nő kómában feküdt. Zöldnek képzeltem a szemét.

Látogatásaim kezdetén az ápolónőket áthelyezték másik osztályra, nehogy irigységükben kárt tegyenek benne. Egyetlen idős ápolónő maradt az egész kórteremre. Ő is gyanakvóan méregetett.

Az Erzsébet hídról nem mertem a Dunába ugrani. Egyszer a horányi révnél nyakig besétáltam a vízbe, és kipipáltam a noteszemben: öngyilkossági kísérlet. A szomszédasszony puha, kagylófehér bőre sem nyújtott már vigaszt. Később a kocsmában ajánlották – nem tudom, melyikben –, hogy menjek az elfekvőbe. Lehet, az illető lánynevelő intézetet vagy apácázárdát akart mondani, ez lényegtelen: itt is, ott is nők vannak. Kérdeztem, ő próbálta-e, de sajnos, boldog házasságban élt.

Vincent Ferron, flickr.com

Virágot vittem, és néha verset szavaltam. Az idős ápolónő hallgatta. A nő persze nem szólt. Bántott, hogy semmibe veszi heves udvarlásomat. Az ápolónő csitítgatott; időre van szüksége, mondta. Megkérdeztem, hogy hívják. Az ápolónő nem tudta, vállat vont. Senki sem tudja, senki sem jelentkezett érte. Balesete volt, vagy gyógyíthatatlan betegsége.

Ha jobban lesz, kiviszem innen. Szándékomat még aznap este közöltem az ápolónővel. Később – már részeg voltam – felhívott, lehalkította a hangját: eszébe jutott valami, suttogta izgatottan.

*

E. elteszi az asztalról az üres üveget, másiktól tölt nekem. Magának is tölt, koccintunk. A telefont a sarokba hajítom. Hosszú, egyenletes sípolás a vonal másik végén.

E. nevet. Nem azért, mert szórakoztatónak talál, hanem mert ő sosem merné a telefont a sarokba hajítani.

Becsukja a szemét, mikor a szájához emeli a poharat. Nem látja, hogy iszom, és azt se, hogy ő is. Így senki nem tud róla. Csak az üres üveg, meg a telefon a sarokban.

Azért iszunk együtt, hogy ne egyedül kelljen. E. újabb üvegeket nyit, még mielőtt az előzőből elfogyott volna a bor. Szereti hallgatni, ahogy kinyílik az üveg. Becsukja a szemét, hogy még jobban hallja.

Lemegyek még borért, mondom. E. csukva tartja a szemét.

Vincent Ferron, flickr.com

Az éjszakai lépcsőháznak dohos alkoholszaga van. Tücsökciripelést erre régóta nem lehet hallani. A trafikosnő éppen zárja a boltot, a kezében egy üveg bor. Messziről integet – vajon felismert a sötétben, vagy neki mindegy, ki az? Sietős léptekkel közeledik felém. Üdvözlésképpen felém nyújtja az üveget.

Most éppen a trafik, most éppen a trafikosnő. Most éppen az ő bora.

Szeretem az ablakokat bámulni este. A miénkben nincs fény – E. lekapcsolta a villanyt. Mikor felérünk, E. a fürdőszobában alszik. A trafikosnő körbenéz, aztán szuszogva lehuppan az egyik székre. Nyitott szemmel iszunk, és hangosan elbeszélünk egymás mellett.

A trafikosnőnek ormótlan a keze, a gödör az arcán szép, mikor elmosolyodik. A mellkasa hullámszik, ahogy lélegzik. A bőre meleg. Borízú a szája.

Hajnali ötkor oson le a dohos lépcsőházban. Visszhangzanak a léptei.

E. a konyhában vár, takarót terít a vállamra, reggelit ad.

– Bocsánat – mondom.

– Semmi baj – mondja.

Felveszem a sarokból a telefont. Hosszú, egyenletes sípolás a vonal másik végén.

*

– Vegye el feleségül – hadarta az ápolónő –, és akkor a magáé!

A vörös hajú nő hetekig mozdulatlanul feküdt. Az orrából csövek lógtak, tapaszok tarkították a bőrért, és egyre soványabb volt. Mindennap teleraktam rózsákkal a vaságyat.

– Legyél a feleségem! – kértem naponta többször. Soha nem volt még ilyen nehéz nőt meghódítani. Szép volt, de sovány és kiszolgáltatott. Nem lett volna oka makacskodni, hiszen bármelyik percben elveszthettem a türelmemet.

Aztán az ápolónő hívott fel, és annyit kiáltott a telefonba:

– Kék szeme van!

Aznap leesett az első hó.

*

Napokig esett, és egész Budapest megbénult. Zöldnek képzeltem ugyan a nő szemét, de a kék is megfelelt – azt jelentette, hogy felébredt. Két hétig nem jutottam be hozzá. Egyszer napközben hívtam fel az ápolónőt, kértem, hadd beszélhessek a nővel – ekkor tudom meg, hogy elfelejtett beszélni.

Két hét után a havazás alábbhagyott.

Hatalmas csokor rózsával érkeztem a kórházba.

Az ápolónő boldogan üdvözölt. Kivettem egy szál rózsát a csokorból, és nekiadtam. Egyedül hagyott a vörös hajú nővel.

A vörös hajú nő a hervadt rózsáim között feküdt. Mielőtt a szemébe néztem, feldíszítettem az ágyát friss rózsákkal.

Türkizkék szeme volt. Tengerkék. Égkék. Nem pislogott, csak nézett. Megfogtam a kezét. Mosolygott. Mint egy újszülött.

Татьяна Шульженко, flickr.com

A csövek még nem tűntek el az orrából, és soványabb volt, mint valaha. Meghagytam az ápolónőnek, hogy amint lehet, vegyék ki a csöveket, és hizlalják. Mindennap látogattam.

Ő feküdt, én ültem mellette a nyikorgó kórházi széken, és nem szóltunk egy szót sem. Mikor eltűntek a csövek, beszélni tanítottam, kezdetben csak a legfontosabbakra. Az első szava az volt: igen.

Örömmel újságoltam a hírt az ápolónőnek. A vörös hajú nő a menyasszonyom lett.

*

Nem akartunk nagy esküvőt. A közeli Bakáts téri templomban megkérdeztem a plébánost, összeadna-e minket. A plébános józan gondolkodású, modern ember volt, belátta, hogy ez a házasság mindenkinek a javát szolgálná. Külön varrónőt hívtam a kórházba, neki nehezebb volt a feladata, hiszen ágyhoz kötött menyasszonyom azt ismételte az összes ruhapróbán: igen, akár szűk volt a ruha a mellénél, akár bő a derekánál. De amikor a varrónő mehozta az elkészült ruhát, ami tökéletesen illett rá, olyan boldogan igenezett, mint még soha.

A varrónő az ágy végében állt, és elégedetten szívta a cigarettáját. Odaléptem tüllruhájában fekvő menyasszonyomhoz, és megcsókoltam. Először csókoltam meg. Hetek óta készültem rá, mert neki ez volt élete első csókja. Aztán a zsebembe nyúltam, és kifizettem a varrónőt.

*

Szűk rám ez az öltöny. Az esküvőnkön még belefértem. E. hetek óta azzal fenyeget, hogy kidobja. Én azzal fenyegetem, hogy ha nem dobja ki, akkor én magam dobom. Egy barátnője varrta, aki tanú volt az esküvőn, látszik, hogy nem amolyan szalonból szerzett öltöny. Kicsit szedett-vedett, kicsit bő, de megfelelt. Most meg szűk. Minek is nekem öltöny, mondom E.-nek. Minek is neked öltöny, mondja E. Nem fogunk még egyszer összeházasodni.

Vincent Ferron, flickr.com

Mikor E. már alszik, azért próbálgatom, hátha mégis beleférek.

Hazaérve felpróbáltam a régi öltönyöm. Szűk volt. Elég, ha a menyasszony szép, gondoltam. Majd a vállamra terítem, nem bújok bele.

*

Az esküvő előtti napon lassan esett a hó. Beszélgettem a menyasszonyommal. Megtanítottam neki, mikor kell igent mondania. Elmondtam, hogy az esküvő után a Duna-parti házamba viszem. Persze azt is el kellett magyarázni, hogy mi a Duna, úgyhogy egy szuvenírboltban képeslapokat vettem, és elmagyaráztam. Szép, nagy házam van, mondtam. Aztán kedvesen megkértem, hogy most már aludjon, mert holnap feleségül veszem. Engedelmesen elaludt.

Másnap öt orvos szállította át a vaságyat a templomba. A plébános már várt minket, a hátsó padok egyikében az idős ápolónő sírdogált. A varrónő az oldalhajójában ült, és cigarettázott. Az oltár előtt álltam, vállamra terített öltönyömben. Vörös rózsák díszítették a templomot. Az orvosok fehér köpenye havas lett. Az oltár elé hozták a

menyasszonyomat. Gyönyörű volt, kék szeme értetlenül nézegetett körbe. A pezsgőszínű ruhában valósággal kinyílt, mint a rózsái körülötte. Kicsit felemelte a fejét, megnyikordult alatta a vaságy, igent mondott, és a feleségem lett.

*

Mióta elváltunk, minden sokkal jobb. Nők az utcán, nők a vonaton, nők a közértben, nők mindenütt. Nők lettek a lányaink is. Az egyik még ott lakik E.-vel, mert E. mostanában sokat betegeskedik. Nem vészes, mondják az orvosok.

Kislányok bújócskáznak a vonaton. Az egyik az én ülésém alá bújik. Szájára teszi az ujját, vizonzásképp én is, és megígérem, hogy nem mondom el a másoknak – nem mondom el senkinek.

A másik számol. Száznál megáll, körbenéz, és elindul felém. E. levelét olvasom – leveleket írunk egymáshoz. Egymásnak. Magunkról.

Vincent Ferron, flickr.com

A lányainkról ír. A betegségről egy szót se. Még szerencse, hogy jobban van, gondolom.

A kislány félrehajtja a kabátomat, a másik visítva kiugrik az ülés alól. Kergetik egymást a vonaton.

Egy fiatal nő rájuk szól. Aztán rám néz. Elnézést, mondja. Semmi baj, mondom.

– Hova utaznak? – kérdezem. A nő félénken válaszol.

– Nyaralni az anyámhoz. Maga?

– Házat veszek – felelem. Rámosolygok.

A ház majd a Dunára néz. Három hatalmas szoba van benne, kicsi ablakkal. E. a nagy ablakokat szerette.

*

A vaságy éppen befért a sarokba. Az asztalt mellé toltuk, és körbeültük: az öt orvos, a varrónő, az idős ápolónő, a feleségem meg én. A Dunát figyeltük a kicsi ablakból. Meg kellett gyújtani az összes lámpát, mert az ablakokon nem szűrődött be sok fény. A feleségemnek tetszett az új otthona. Egy orvos ült mellette az ágyon, és segített neki enni, aztán még beadta az utolsó orvosságát, és a vendégek elmentek.

Az ápolónő maradt utoljára. Sírva kérdezgette, hogy ugye, majd meglátogatjuk, és a feleségem megígérte, hogy igen.

Kék szeme villogott a sötétben, amikor megfésültem a haját, és lefejtettem róla a menyasszonyi ruhát. Csinos volt. Behunyta a szemét, amikor megcsókoltam. A vaságyba kapaszkodott.

*

Boldog házasságban éltünk. Eleinte hárman: én, a vaságy meg ő, aztán a vaságy fokozatosan tönkrement. A matracból rugók álltak ki, a vas rozsdásodott. Mondtam a feleségemnek, hogy kénytelen lesz lábra állni; pár héttel később már megfordult a vaságyon, és nemsokára lábra állt. Még pár hét, és beszélt. Gyorsan tanult; büszke voltam rá. Mindent én tanítottam neki.

Egyik este fényképet talált az íróasztalfiókomban egy nőről. Szerencse, hogy nem tanítottam meg neki, mi a féltékenység.

De szomorúnak láttam. Megértette ugyan, hogy a nő a fényképen már régen meghalt – annyira régen, hogy a nevére is alig emlékszem –, de aznap este visszafeküdt a rozsdás vaságyába, holott már hónapok óta velem aludt.

Engesztelésül bevitettem a városba, és a rákövetkező estéken is.

*

Nem szerette a kórházakat. Nem szerette a túsarkút viselő nők cipőjének kopogását a betonon. Nem szerette a villamosokat, azokat az éttermeket, ahol élőzene szólt, és azokat sem, ahol nők voltak a pincérek. Nem szerette a bort; tüszögött tőle.

Vincent Ferron, flickr.com

Szerette viszont a hidakat. Szerette nézni a Dunát és a kivilágított hajókat.

Én a hidakat nem szerettem, de úgy éreztem, az embernek időnként teljesítenie kell a felesége kívánságát. Minden este más hídon sétáltunk végig.

*

Észrevétlenül próbálok belépni a kocsmá ajtaján. Előzőleg nem mertem a hídról a Dunába ugrani. Rendelek. Aztán megint. Újabb és újabb poharak. Fények. Kosz. Férfiak. Nők.

– Nők – mondja egy alak mellettem. Leül mellém, csukott szemmel a szájához emeli a poharat. Némán iszogatunk egymás mellett.

– Van felesége? – kérdezi hosszú idő után.

- Van - válaszolom.

- Hogy van?

- Meghalt. A magáé?

- Él.

Üldögélünk az alkoholszagban. Eltart egy ideig, mire a férfi újra megszólal:

- Hány éves volt?

- Negyvenhárom.

- Mikor halt meg?

- Egy éve.

Bizalmasan rám néz, és azt mondja, keressek új feleséget. Keresgéltem eleget, mondom. Azt válaszolja, előfordulhat, hogy nem jó helyen.

Felsorolom, hogy voltam női szabó tanfolyamon, diakonissza-avatáson, lánygimnáziumban, nyilvános női vécében, jógaórán, ő meg mindegyiknél rázza a fejét.

Vincent Ferron, flickr.com

– Az elfekvőt nem próbálta még? – kérdezi. Döbbenet kortyolok az italomba. Felnézek; az alak eltűnt. Még egyszer visszamegyek az Erzsébet hídra, de semmivel sincs több kedvem a Dunába ugrani.

Másnap első utam a kórházba vezet.

*

A feleségem volt a legszebb nő az egész hídon. Kihúzott derékkal lépkedtem mellette. Kavicsokat dobáltunk a Dunába, amikor egy férfi odalépett. A feleségemnek sok férfi udvarolt, én meg hagytam; nem tudták, hogy én tanítottam mindenre.

A férfi le akarta fényképezni. A feleségem rám nézett. Megvontam a vállam. A férfi pillanatok alatt összetákolta a fényképezőállványát, aztán intett pár embernek, akik lesték minden mozdulatát. Zsinórokat kötöttek a feleségem lábára és karjára, és a

magasba emelték.

Ő verdesett a karjával, mintha repülne.

– Mosolyogjon, mosolyogjon! – kiabált neki a férfi, miközben fényképezte. A feleségem mosolygott. A mosolya mint egy kisgyereké.

A férfi fotósként dolgozott egy magazinnál. Átnyújtott egy szál rózsát a feleségemnek. A névjegykártyáját a Dunába dobtam.

*

Nem mozdultunk ki otthonról. Boldog házasságban éltünk.

Ha dolgozni mentem, kulcsra zártam az ajtót. Lekapcsoltam a villanyt. A feleségem üldögélt az asztalkája mellett. Tágra nyílt szeme világított a sötétben.

Vincent Ferron, flickr.com

Egyszer nyitva felejtettem az ajtót. A feleségem kiröppent.

*

Azóta Bécsben fotómodell. Havonta küld nekem fényképeket. Az egyik hátulján kis levélke van: nagyon köszönök mindent – írta. – E.

*

A Bakáts téri templom plébánosa a rózsákkal díszített vaságyon üldögél. Az esküvői szertartásba hiba csúszhatott.

Előfordul az ilyesmi, mondja. Bár persze, nagyon ritkán. A feleségem megszökött, és már nem olyan, mint régen.

A levele tele volt olyan szavakkal, amikre én sosem tanítottam. A plébános elolvassa. Személyesen kéri Istentől a házasság felbontását, ígéri. Letép egy szál rózsát az ágyról, és zavartan nézegeti. Töltök magamnak még egy kicsi bort.

– Nézze – nyújtja át a plébános a rózsát. Én magam ültettem, büszkélkedek neki.

Lehet, hogy ki kellene vágni, mondja. A házasságot mihamarabb felbontja.

Nézem a kezében tartott virágot. Első pillantásra egészségesnek tűnik, mégsem az: a szélén furcsa, rózsaszín kitüremkedés.

Vadhajtás.

felső kép | Vincent Ferron, flickr.com

Jólesz György

TUDOD, FERI,

[VADHAJTÁS]

2017-12-24 | VADHAJTÁS, VERS

nem szabadulok ettől az álomtól,
itt karistolja csikorogva a koponyámat belülről,
persze, hogy belülről, ha egyszer álom,
bár semmi álomszerű nem volt benne,
úgy pergett le, ahogy talán a valóságban is,
leszámítva, hogy esélyt sem látok
a dolog változására a valóságban,
nem azért, mert akkora a vétkem,
hanem mert nem ugyanakkorának látjuk,

ami nekem ujjaim botlása volt a billentyűzeten, egy, mondjuk így,
kommunikációs vadhajtás,
az neked ordas nagy belerondítás,
nem harag vagy feloldozás kérdése,
egyszerűen kiiratkoztam a barátságodból,

de az álom akkor is szép volt,
valami irodalmi összejövetelem, ahol sokan voltak,
futottunk össze, és én megkérdeztem, „Feri, nem akarsz megbocsátani?”,
te meg elkaptad a pillantásodat rólam,
de láttam egy villanást a tekintetedben, hogy átgondolod,
és persze, mindegy, elengedhetném már
a vétkeimet, a megbánásomat,
és végre felnőttként viselkedhetnék,
de miért éppen most legyek felnőtt,
ha ötven évig nem sikerült.

kép | shutterstock.com

Péter János

BOLDOGSZÜLETÉSNAP

[VADHAJTÁS]

2017-12-29 | NOVELLA, VADHAJTÁS

A papának lesz a boldogszületésnapja?, kérdezte Luca, én meg próbáltam elmagyarázni, hogy Vivien barátnőjének valóban boldog születésnapot kívántak a múlt héten, amikor ő tejszínes őszibaracktortának öltözött, és valami hasonlót ettek a

születésnap, de az alkalom egyszerűen csak születésnap, s hogy boldog-e, az a résztvevőkön múlik.

örök kötelesség

Apámmal boldog? Későbbi életkorokban inkább születésnap berúgás, torzulás... ezt nyilván nem mondtam, legyen olyan is, amit nem kap készen a világból, hanem maga fedezi föl. S végképp nem

osztottam meg Lucával, hogy kétlem, lehet-e apám 74. születésnapja boldog. Meg hogy kinek. Apám szerint a boldogság lényege, hogy ő jól érezze magát, ez az ismert univerzum alaptörvénye, időtlen időktől. *Bölcsesség, figyelmezzünk*, illene, hogy hallatára felkiáltanak a szakállas görög pópák; sanatana dharma a jámbor hinduknak, örök tan ez, és örök kötelesség, mármint azon emberek halmazának szent kötelessége, akik tőle különböznek. Neki pedig az a kötelessége, hogy bármi áron fenntartsa ezt a szent, isteni rendet, vagyis ha csajozni támad kedve, tök mindegy, van-e felesége, hogy az a feleség annak a két gyereknek az anyja, akiből az egyik én vagyok, a másik Anita, a húgom, hogy velünk mi lesz, az nemigen érdekelte; *magamra is kell gondolnom, nemcsak rátok*, mondta, ebből tiszta sor volt a kijelentés első fele, a másodikat nemigen tapasztaltuk. Nagy meglepetésére a sok kurvázás és csajozás után anyám beadta a válópert, de mire lefutott volna, anyám meghalt, ő maradt Anita gondviselője egy évig, én már nagykorú voltam. Anita gyorsan át is jelentkezett Pécsről egy budapesti gimibe, hogy kollégista lehessen, és minimális időt legyen otthon. A helyzet azóta sem jobb. Rövid, ritka és felületes találkozások a születésnapomon, nálam, de mióta Anita Dortmundban él, akkor is inkább csak egy-egy SMS.

Most megpróbáltam meggyőzni, hogy jöjjön haza. Apám egy ideje fáradékonyságról panaszkodott, hőemelkedésről, ízületi fájdalmakról. A háziorvosa, mamlasz, töketlen műkedvelő, aki mindenre Kalmopyrint ír, annyit javasolt a szokásos kúra mellé, hogy *pihengessen, Marci bácsi*. Valójában apámon lepődtem meg, hogy szó nélkül tudomásul vette. Hol van már az az erdőmérnök, aki ha felemelte a hangját, összeszorult a beosztottak gyomra és ánusza, aki jelenetet rendezett, ha a vendéglőben koszosnak érezte az abroszt, vagy langyosnak a levest... Összetöppedt, megrogyott, mint krumpli a pincében. Ő, aki régen simán megcsinálta, hogy a neki

nem szimpatikus beosztottat pálinkával itatta a vadászaton, majd az ismerős rendőrrel megszondáztatta hazafelé menet, ugrott a jogsi, és így sajnos az állás is, *annyira sajnálom, de nem tehetek semmit*, mondta a telefonba síró feleségnek, aki mindenféle hitelről meg gyerekekről meg azok taníttatásáról litániázott – ő, az egykor rettegett főnök most csendben sunnyogott ki a rendelőből.

A házi orvosban nem bíztam – valami ősgyanakvást örököltem apámtól mindenkivel szemben, aki él és mozog –, némi telefonálgatás után sikerült elérnem, hogy a klinikán megvizsgálja egy barátom barátja, Andor, vele én is találkoztam, valami szilveszteri buliban ittunk együtt. Készséges volt, megnézte, kiírt egy csomó vizsgálatot, és ígérte, keresni fog. Hát keresett is. A lényeg, hogy az öreg tele van daganattal, csontrák, vagy az is áttét, egyelőre nem lehet megállapítani, de biztos, hogy pár hónapnál nincs több hátra – a házi orvos meg feldughatja magának a Kalmopyrint. Még pár hét, amíg minden teszt eredménye meglesz, addig csak hümmögnek majd a faternak. Ebbe a pár hétbe esett a hetvennegyedik, minden valószínűség szerinti utolsó születésnapja.

tudott überparaszt lenni

Sohasem csináltunk a születésnapból cirkuszt; ha épp nem voltam úton, együtt ebédeltünk, s amíg el nem váltam Blankától, vele és Lucával, a kislányunkkal köszöntöttük fel.

Blanka a válás után is elengedte velem Lucát, azzal a kikötéssel, hogy ha a gyerekek is tahó lesz az öreg, mint mindenki mással, egy életre eltiltja tőle. Ami most annyit jelent, hogy pár hónapra. Fater csakugyan tudott überparaszt lenni, volt oka elfordulni tőle anyámnak, Anitának – egy idő után otthagya az a nő is, akit anyám halálakor épp répázott, csak én maradtam valamennyire mellette.

Anitát felhívtam a hírekkel, és azzal az elképzeléssel, hogy ugorjon haza Dortmundból, jelen állás szerint még egyszer kell majd, mikor az öreg kicsekkol. Rendezzünk neki egy születésnapot, akármilyen kellemetlen ember tudott lenni, mégiscsak az apánk, és mégiscsak haldoklik. *Melyik apánk is?*, kérdezett vissza Anita, *aki nemzett vagy aki el akart vetetni, hogy több pénz maradjon hármótokra, aki felnevelt vagy aki azt mondta, bár csöppentél volna a lepedőre, aki fél év könyörgés után megengedte, hogy menjek el hajtani, mikor vadásznak vagy aki engem nevezett a család vadhajásának, és a részeg haverjaival röhögött rajtam, hogy félek a kutyáktól?! Hát, nem tűnt meggyőzőhetőnek. Ahogy próbáltam békíteni, még jobban behergelődött, leszidta az öregről – mondjuk, teljes joggal – a maradék húst is: *Ha sokat erőlködsz, felhívom a születésnapján, hogy kezdje el visszavinni a könyvtári könyveit, mert nem akarok utána pakolni, meg készüljön, mert nemsokára találkozik anyuval, akinek titkokban GPS-t rakott a kocsijába, hogy tudja, hol jár, amíg ő kurvázik.* Tovább nem jutottam, telefonon nem lehet családterápiát folytatni.*

Körvonalazódott, hogy ketten megyünk hozzá Lucával, Blanka majd odajön a kislányért, s akkor ő is felköszönti apámat. Annál rövidebb ideig voltunk házasok, semhogy igazán összebalhézzanak; ebbe belement. De ha megint beszél Lucának Gizmóra, a csincsilájára, akkor rosszabbat kap a csontráknál, helyezte kilátásba az exnejem. Valóban nem volt szép kutyaeledelnek nevezni a kislányom házikedvencét, meg beígérni, hogy majd elviszi a rókának az erdőbe. Hosszú ideig tartott akkor, mire megbékítettem Lucát.

Végül ha apám mindenkit elküld a picsába, berúgunk ketten, és elmondom neki, hogy ritka nagy féreg, de már nem sokáig. Blanka még azt is vállalta, hogy főz, fácánleves volt, meg marha vadasan, zsemlegombóccal, sütit nem csinált, azt vittünk a kedvenc cukrászdájából, házi krémest, abból bármennyit meg tudott zabálni. Ha egyet is beszél, ott volt a nyelvemen a *jövő héttől kemó lesz vénába, most egyél, fater* érvem.

nevetünk kifulladásig

Apám lassan nyitott ajtót, mikor Lucával csengettünk, még fel kell emelni, hogy megnyomja a gombot, a derekam már nekem se a régi, de olyan ritkán ölelhetem meg. Az öreget

sose láttam, hogy Anitát dédelgette vagy az ölébe vette volna, engem meg pláne nem, Lucát néha megcirógatta. Nem tudja, mit hagy ki a nyomorult, leélte úgy az életét, hogy nem bújt hozzá senki olyan bizalommal, hogy ég és föld elmúlhat, hó eshet és jég júniusban, nyakunkon lehet az Armageddon és a tetű Zsuzsi óvónéni a Napsugár ovi középső csoportjából, semmi nem számít, ha érezhetem az illatát, átkarolom, és nevetünk, hallom, ahogy ver a szíve, és nevetünk, nevetünk kifulladásig. Gazdagabb voltam, mint ő valaha, és ez elég volt minden lehetséges beszólása ellen.

Szinte visszahőköltem, mikor apám végre ajtót nyitott, a néhány nap alatt, amíg nem láttam, öregedett egy pár egységet, fonnyadt és rücskös volt, mint egy elfeledett karfiol a spájzban, szerencsére Luca nem látott fel az arcáig, ő meg nem hajolt le – miért is tenné egy öt éves kislánnyal, csak a fejét cirógatta meg. Később, közelebbről rossz szagát is éreztem, kértem tőle egy szivart, mindig jó dohányjai voltak, ahogy rágyújtottunk, az el is fedte a közeli vég – vagy csak az öregkor és az ápolatlanság – kipárolgásait. Lucától rajzot kapott, ő volt rajta egy puskával, ahogy lelő egy tigrist; tőlem egy üveg Metaxát, mindketten szerettük, ha más nem, megisszuk, akkor nem fáj úgy, hogy ha bunkó az öreg, immár végérvényesen. Tőle szokatlan figyelmességgel a rajzot kitette a vitrinbe, megjegyezte, hogy Lucának milyen jó érzéke van, a tigris színeit is jól eltalálta. Aztán megkérdezte, hogy van a kis jószág, Gizi, *Gizmó*, javította ki tettett sértődöttséggel Luca, de a hangjából éreztem, örül a *kis jószág* titulushoz. Apám párnát tett a feneké alá ebédnél, *olyan fázós lettem, meg mostanában nyom a szék, nyom az ágy, fáj mindenem*. A levest jó forróra melegítettem, ízlett neki, de lassan evett, és sokat kilötyögtetett. Nagyjából diagnózis nélkül is tiszta volt a képlet. A vadasból alig bírt enni, *csak azért, hogy Blankának dicsérni tudjam*, mondta, és legyűrt egy fél gombócot egy falat hússal. *Életed legjobb nője volt, kár volt...* eddig jutott, mikor egy pillantással jeleztem, hogy épp a tőle született lányom előtt készül elmesélni, hogy az én barna hajú Blankám nehezen viselte a zakómon talált vörös hajszálakat.

A krémest bezzeg kétfőra toltta be, mint aki tudja, hogy most vagy soha, ilyen többet az életben nem lesz. A második közepén csengett a telefon, apám úgy bájolgott bele, hogy először azt hittem, valami nője van újra. Aztán mikor Geogról kérdezett, rájöttem, hogy Anitával beszél. Töltöttem magamnak a már megbontott Metaxából, a fenét érdeklí, hogy kaja után illene inni, annál kissé igénytelenebbek voltak a hétköznapjaink és sokkal feszültebbre sikerült a vég. *Kedves vagy, hogy felhívtál, kislányom*, fejezete be az öreg, eddig azt hittem, ezek a szavak a passzív szókincséből is hiányoznak.

esetlenül megölelt

Kaja után levette a polcról a Brehmet, Luca azzal órákig elvan, még csak a képeket nézegeti, meg pár címet elolvastat velem. Most is kérdezett valamit, de apám megelőzött, és kibetűzte neki a hiúzt. Békésen szivarozgattunk, megnéztem az új fényképeit, vadászni már nem akar, rég visszaadta az engedélyt, de fényképezni kijár az erdőbe, büszke rá, hogy az egyik első aranyakál képet ő készítette Magyarországon. Hamarosan csengett Blanka, jópofizott egyet

apuval, aztán mondta, hogy mennünk kell, engem is hazavitt, így ihattam, meg volt egy kis ráadás időm Lucával. Mikor apám kikísért, és a lányok már a kocsiban voltak, esetlenül megölelt, hiába, nem ilyenkor kellene elkezdni. *Köszönöm, fiam, hogy eljöttetek. ... Szimpatikus gyerek ez a haverod, ez az Arnold, vagy Andor. Tegnapelőtt kivittem egy vadászatra, nagyon élvezte... A széf kódja BA 23 05 D, ott van a pénz, meg minden papír. Ha nem tudtad megjegyezni, a Bórharisnya tizedik oldalára ceruzával beírtam. Tízéves voltál, mikor kaptad...*

Itt szerencsére dudált Blanka, menni kellett. Nem emlékszem, mit mondtam, megöleltem-e, talán fájt volna a gyenge csontjainak. Luca hozzám bújt, és megkérdezte, hogy *akkor boldogszületésnapja volt a papának? Igen, feleltem, egész életében ez volt a legboldogabb.* Egyebet nem tettem hozzá, legyen olyan is, amit maga fedez föl.

kép | shutterstock.com

Kapitány Máté

REND A LELKE

[VADHAJTÁS]

2017-12-22 | NOVELLA, VADHAJTÁS

Pusztai Jakab most is a kertet rendezte. A fűnyírót akkurátusan végigtolta a gyepen, először hosszúkás vonalakat húzott, majd keresztben megismételte. Ahol egyenetlennek találta a fűszálakat, nyeseőllójával külön-külön levagdosta. Virággal, fagyallal, gyümölcsfával nem cifrázta a kertet. Minek az?, gondolta, nem vagyok öregasszony, hogy ilyesmivel bíbelődjek. Csak a fű vágásában lelte kedvét.

Szomszédjai sokszor szóvá tették, hogy mi a fenének nyír hetente kétszer füvet, miféle hóbort ez, menjen el a pszichiátriára a többi kényszerbeteg közé. Jakab igyekezett meg se hallani, gőgös arccal, büszke tartással toltta az elektromos fűnyírót. Mint más a babakocsit.

Mikor a fűnyírást befejezte, teát főzött magának, kinyitotta a műanyag nyugágyat, és arra telepedve kortyolgatott. Nézte a füvet. Beszívta az illatát. Elcsendesült benne minden. Most néhány napig tökéletes rend van. A kertben is, Jakabban is. Isten teremtette a természetet, tűnődött ilyenkor Jakab, az embert meg azért hozta létre, hogy gondozza a világot. Amikor a tévében őserdőt látott, összeszorult a gyomra, szinte fuldoklott. Kapkodva teleshopos hirdetésre kapcsolt, és kifújta a levegőt. Jól van, jól van, a civilizált világban azért még az ember az úr.

idemigrált

Történt egyszer, hogy Jakab a nyugágyban ücsörgött, kortyolgatta a rooibos teát, kereplővel kergette a kert fölé merészkedő, mindig ürítésre kész feketerigókat – jó napja volt. A kert közepén sötétlő gyom egy ideig nem is szúrta neki szemet. Mélázó tudatába először csak borús sejtésként furakodott be a kert rendjét megtörő idegen. Mikor feleszmélt, letette a bögrét, lassan felállt, és hitetlenkedve megindult az ellenség felé. Igen, nem vitás, ez itt tényleg egy gyom, idemigrált a kert közepébe, de honnan? Tegnap még nem volt itt! Jakab odaért hozzá, leguggolt mellé. Gyerekként érzett ilyesfajta borzongást, amikor a gabonaköröket hagyó ufókról olvasott. De ez nem ufó. Valami kóróféle, talán zanót, a kecskék szeretik. Hogy a jó életbe került ide? Gyanakodva körbenézett. Talán egy madár mégis sikerrel járt, idepottyantott, és ürülékével – mint az ejtőernyős desszantosok – földet ért a betolakodó magja. Jakab megragadta a kórót, kitepte a földből, hiába kapaszkodott a gaz. Dúlva-fúlva csörtetett a házába, úgy szorította markában a zanótot, mintha fojtogatná, majd dühös – de körültekintő – mozdulattal kidobta a zöldhulladékok zsákjába.

Erősen felzaklatta az eset. Ilyesmit érezhet, akinek betörnek az otthonába. Akitől elrabolják az illúziót, hogy embertársaitól elzártan, a maga teremtette új anyaméhben időzhet. Jakab sokáig ténfergett a házban, este képtelen volt elaludni, csak hajnalban,

az első madárfüttyökkel nyomta el az álmom.

Délután ért haza a munkából. Lerakta táskáját, felakasztotta kabátját, belebújt szőrmés papucsába – mintha felhőkön járnék, gondolta, mikor – már-már erotikus izgalommal – belecsúsztotta bütykös lábfejét. Szendvicset evett és feltette forralni a teavizet. Mindig megvárta, amíg a kanna füttyülni kezd, addig állt a gáztűzhely mellett, mereven, mozdulatlanul. A kanna füttyült, Jakab beleszórta a vízbe a vörös teát. Most meg kellett várni, amíg a víz kellően rubintosra színeződik. Nem jó, ha csak halvány, de az sem, ha már bordó. Leszűrte a teát. Fogta a bögrét, és kiment a kertbe. Megremegett. Két gyom fogadta. Letette a bögrét a kinti asztalkára, a keze is reszketett, vigyáznia kellett, hogy ne lögybölődjön ki a tea. Odasietett az egyik gyomhoz, kiszakította a földből, átugrott a másikhöz, azt is kifordította a talajból, hogy írmagja, gyökere se maradjon. A zöldhulladék-gyűjtő zsákba dobta, aztán széles sugarú körben mély gödröt ásott, ahol a két idegen betelepíteni próbált. Meg kell

akadályozni a terjeszkedést! Mikor végzett, megitta volna a nyugtató hatású teát, de képtelen volt nyelni. Járkált körbe-körbe a házban. Nem, nem, nem, zakatolta a feje, nem is betöréshez hasonlít. Ilyen a daganatos betegség. Így terjed. Így terjed minden romlás. Tegnap egy, ma kettő – mi lesz holnap? Bekapcsolta a tévét, váltogatta a csatornákat, hol van már egy átkozott teleshop reklám, vagy legalább egy lakásberendezős műsor?

betajt hülyegyerek

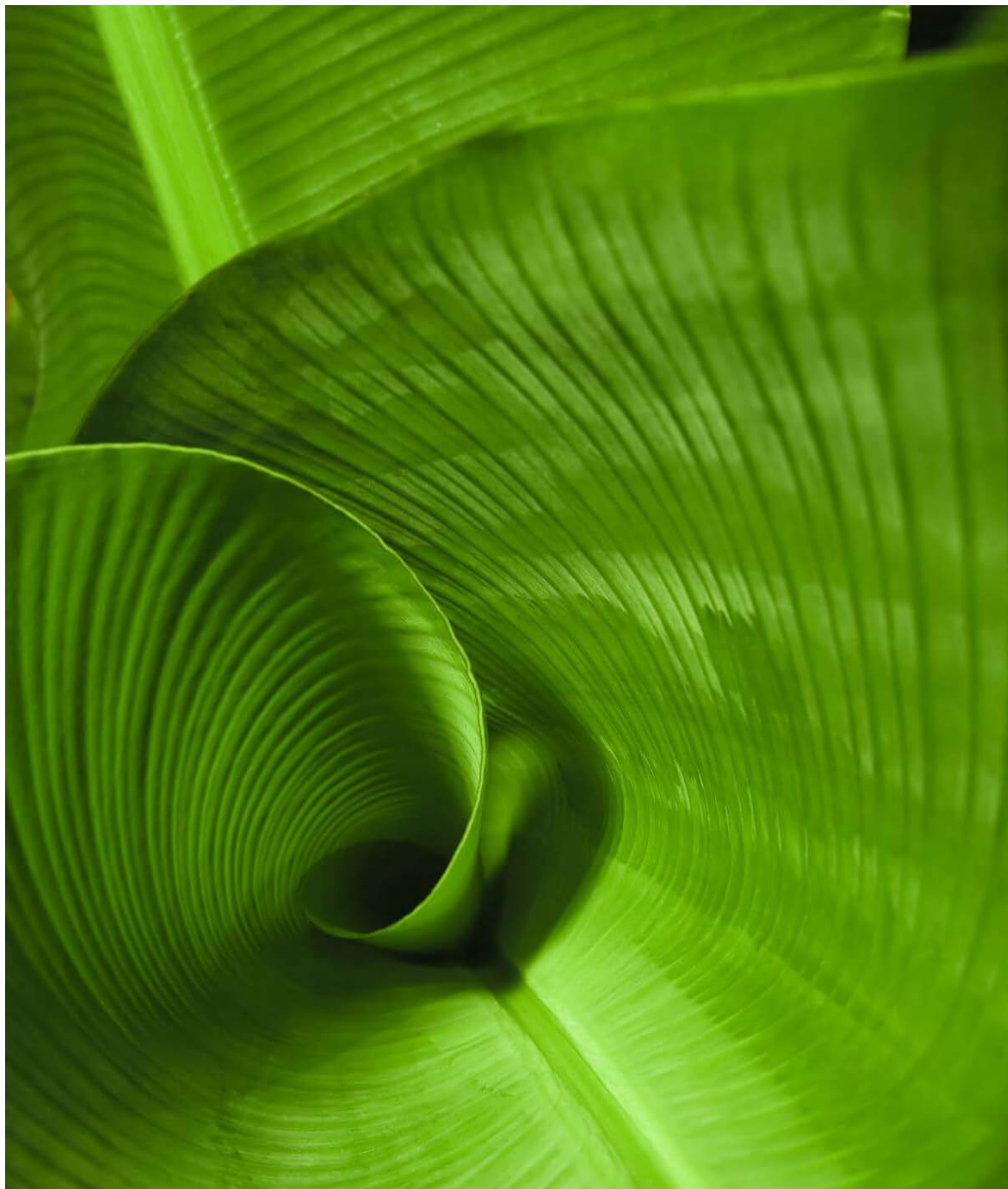
Másnap későn ért haza, és sokáig ki sem ment a kertbe. Ahogy a házba zárkózva körözött, ócsárolta magát. Mi vagy te, betajt hülyegyerek? Félsz azoktól a parazitáktól? Eltaposod, mint a férgemet! Semmi kétség, ez az apja hangja volt, az öreg mindig is értett hozzá, hogyan paprikázza fel Jakabot. Jakab tehát összekapta magát, és kilépett a kertbe. Ezúttal nem lepődött meg annyira, noha az egész kertet keresztül-kasul benőtték a gyomok. Számított rá, szinte várta. Fogta az ásót, feltúrta inge ujját, és munkához látott. Akkurátusan, ahogy szokta, végigment a zanótsorokon, kiforgatta mindegyiket a földből, és gödröket ásott a helyükön. A gondozott gyeppel helyett feltúrt föld lett.

Zsákba dobta a gyomokat, megrázogatta izzadt testére tapadt ingét, s leült a nyugágyra. Ült és nézte a rögöket. Volt valami békés az egészben. Mint a tengerpart. Holnap hozok fűmagot. Aztán arra gondolt, nem is kell ide fű. Minek bonyolítani? Jó a föld önmagában.

Magát is meglepte, milyen könnyen elengedte ragaszkodását az ápolttal gyeppel. Régen nem aludt olyan jól, mint aznap éjjel.

Hétvége volt, ébresztőt sem kellett állítania. Az ablakon beszüremelő napfény úgy melengette arcát, mintha lenne valakije, és az simogatná. Nem is akart kikászálódni az ágyból. Amikor mégis rászánta magát, először teát főzött. Jó lesz egész nap itthon maradni. Minden csendes, a szomszéd hahotája sem hallatszik. Mikor szinte véletlenül kipillantott az ablakon, nem akart hinni a szemének. Letette a bögrét, feltépte a kertajtót, és kilépett a szabadba. A tegnapi rögökön diadalittasan virítottak a kórók. Százszámra, mindenütt. Jakab leroskadt, s mintha hallotta volna, miről

beszélgetnek a zanótok. Rajta élcelődnek. Nézd már ezt a szerencsétlent!, azt hitte, elűzhet minket! Nincs mese, apukám, ez már a mi kertünk! Takarodj a házádba, és reszkess, mert hamarosan oda is bejutunk! Jakab feltápáskodott, a sufnyiból kihozta a benzines kannát, amit mindig magával vitt hosszabb autóutakra. Lelocsolta a sikoltozó gyomokat, aztán az égő gyufát rápöckölte a legközelebbire.

Lángolt a kert, fekete füst gomolygott az ég felé. Jakab állt a teraszon, üres tekintettel bámulta, rezzenetlenül hallgatta a gyomok sziszegő könyörgését. A kerítésre, csak most látta, rátámaszkodott a szomszéd Dezső, ő is megbabonázva figyelte a lángokat. Mikor összeakadt a tekintetük, Dezső elmosolyodott. Így, így, Jakabom, jól döntöttél! Jakab arca megnyúlt. Parancsolsz?, suttogta. Dezső arcán szélesebb lett a huncut mosoly. Kitaláltuk a feleséggel, hogy kigyógyítunk ebből a kertőrületből. Hogy végre elkezdj élni, ismerkedni, barátnőt szerezni. Nem egészséges hetente többször füvet vágni, meg méricksélni, hogy mindegyik fűszál ugyanolyan hosszú-e. Nem egészséges, Jakab, én mondom. Szóval kórókat ültettünk a kertedbe. Minden éjjel, szomszéd, minden áldott éjjel átmásztunk, és ültettünk. Vettük a fáradságot! Hogy megszokd a változást, és észrevedd, nem csak az a tetves gyp létezik a világon. Nem várunk hálát, persze, hogy nem. Csak kezdj el most már létezni, oké? Jobb lesz minden, higgyél nekem!

az idült tökfej

Jakab állt és nézett. Nézte a vigyorgó Dezsőt, meg a feleségét, azt az idült tökfejet, aki közben szintén kijött a kertbe. Jakab még a keresztnévét sem tudta, mindig úgy köszönt neki, hogy kezicsókolom, Barbarekné. Ott vigyorog ez a két barom, szinte átlógnak az ő telkére, fenemód büszkék a remek tervükre. Jakab állt, a kórók lángoltak. Tekintete, csak úgy félig-meddig tudatosan, a benzines kannára tévedt. Maradt még az alján valamennyi. Most felpillantott Barbarek Dezsőre és Barbareknére, és elmosolyodott.

Köszönöm, morogta.

kép | adobe.com

Lipták Ildikó

K.

VADHAJTÁS

2017-12-07 | **NOVELLA, VADHAJTÁS**

Huszonhárom nappal ezelőtt menstruáltam először. Alig bírtam kivárni, féltem, hogy valami betegségem van. Olvastam az interneten, hogy vannak nők, akikkel sohasem történik meg. A lányok már régebben azt hitték, hogy megjött, bár én nem állítottam ezt senkinek, csupán kértem egy betétet Hajnitól, ő meg elmondta a többieknek. Ő a legnagyobb pletykafészek. Úgy három hónappal később aztán tényleg megjött, és ha

jól sejtem, hamarosan megint lesz valami. Legalábbis olyan érzés van a cicimben, mint pár hete. Sőt, ez nemcsak érzés: már nem vagyok olyan deszka, mint korábban. Engem többet senki sem szekálhat azzal, hogy minek rám a fürdőruha felső!

Az osztályban mostanában megváltozott a hangulat. Tavaly még szó sem lehetett róla, hogy a lányok a fiúkkal vegyüljenek, most meg egy-két lány még az ölükbe is bele ül.

Belépek a terembe, látom, hogy mindenki nyüzsög. Azokhoz csatlakozom, akikhez szoktam: négy lánnyal barátkozom. Most hirtelen nagy kedvem volna másik bandához csapódni, de nem jut eszembe semmi, amivel odamehetnék, és nem nagyon szoktunk csak úgy keveredni.

rálátok

Jó helyen állunk, nagyjából rálátok az egész teremre. Mellettünk egy háromfős fiú társaság beszélget. Nagy a hangzavar, így nem hallom őket, de a gesztusaikból igyekszem megfejteni, mi lehet a téma. Nem jövök rá: az egyikük mintha két hatalmas almáért nyúlna, a másik kettő meg röhög rajta.

Zsófi lép be a terembe. A fiúk szerint ő a legjobb csaj. Az osztályképen apukám tanárnőnek nézte. Elhalad a háromfős csapat mellett. Lassan, méltóságteljesen vonul, mint egy szarvasünő. Az egyikük – épp, ahogy a vadász tüzel – hirtelen rámozdul, és a fenekére csap. Először nem értem, mi ez, kell pár másodperc, hogy összerakja az agyam, mi történt.

adobe.com

Nevetés, ricsaj, lökdösődésnek álcázott ölelkezés következik. Néhány pillanat, és a menő lányok teljes klikkje csatlakozik hozzájuk. Úgy tesznek, mintha meg akarnák védeni a barátnőjüket, de látom, hogy inkább a részvétel miatt mennek oda. Valóságos csataterre változik a terem: a fiúk a fenekere és a cicikre nyomulnak, a lányok sikítoznak és védekezést mímelnek. A fiúk, ha bírják, két marokra fogják a nagyobb melleket; most értem meg az almás előjátékot. Lopva megnézem, a rajtam lévő ruhában látszik-e már valami, de ebben a hülye pulcsiban szinte semmi. Megrázogatom a ruhám elejét, mintha marha melegem lenne, és ledobom a felsőm. Pólóban valamivel látványosabb. Has behúz, váll hátrafeszt. De csak sétálgatok a harcoló kupac környékén.

Becsöngetnek. Mindenki a helyére szalad, ám a szünetekben folytatódik a küzdelem. Általában nyolc-tíz ember vesz részt benne, nem mindig ugyanazok. A második szünetben merek kimenni a harcmezőre. Átveszem a többiek szófordulatait,

gesztusait, de mintha ott sem lennék. A fiúk folyton ugyanazokat a lányokat fogdossák. Helyezkedek, mégsem fognak meg. Esetleg arrébb löknek – azt is inkább a lányok.

beles a ruhája alá

A következő órán Zsófi, két karját keresztbe fonva, óvatosan dajkálja a mellét. Többször is odanyúl. Egyszer a nyakánál elhúzza a pólóját, és beles a ruhája alá. Elszörnyed a látványon. Egész órán a sebesüléseivel foglalkozik. Amikor a tanár felszólítja, fogalma sincs, miről van szó. Kikéredzkedik a mosdóba, s mikor visszajön, látom, hogy a póló alatt is mosta magát.

Biztos vagyok benne, hogy a következő szünetben nem megy a fiúkhoz, de tévedek. Eleinte védekezően öleli magát, de hamar lefegyverzik. Nevet. Vagy ő így sír.

Megint megkörnyékezem őket. Inkább a kíváncsiságom hajt, mert kicsit félek tőlük, de meg akarom tudni, minek kell történnie, hogy felkeltsem a figyelmüket. Egyszer úgy teszek, mintha elesnék. Senkinek sem tűnik fel. Lehet, hogy láthatatlan vagyok.

A földön ülve felfedezem, hogy a bennfentes fiúk, ha épp lányt nem érnek, egymást markolásszák. Ezt én is megpróbálhatom. Nem gondolkozom, csak hirtelen megteszem. Az egyik fiú öléhez nyúlok, és megmarkolom – legalábbis a nadrágját. Egy pillanatra megáll, nézi a kezem, a tekintete végigfut a karomon, és csodálkozva bámul. Becsöngetnek.

adobe.com

Érzem, hogy óra közben többször is rám néz, de úgy teszek, mintha nem venném észre. Belemélyedek a füzetembe, mígnem a padok alatt levél érkezik. Óvatosan kinyitom, közben a tanárt figyelem. Úgy tartom a papírt, hogy a feladó se láthassa: célt ért. A másodperc tört része alatt lesek oda, csak az első betűt olvasom ki, s látom, az egész mindössze egy szó, ami k-val kezdődik. Most inkább nem olvasom el. Észrevétlen összegyűröm, és a zsebembe rejtem. Óra után a taknyos zsebkendővel a kukába dobom.

ha meghalnék

Delet harangoznak. Senkivel sem beszélek, örülök, hogy mára vége, és elhúzhatok innen. Összekapom magam, és a szokásostól eltérő úton hazaindulok. A házban, az otthonos dinsztelt hagyma illattól kissé megnyugszom.

Nagymama meleg ebéddel vár. Mikor belépek, az órára néz, és azt kérdi: valami baj van? Miért lenne, kérdem, mire ő, hogy szerdán mindig csak kettő után érek haza. Uram atyám, azt hittem, csütörtök van, és leléptem az utolsó két óra előtt! A nagyi jól

ismer, pontosan tudja, hogy valami nincs rendben. Azt felelem, hogy igen, van baj, mivel szörnyen fáj a fejem, és nem találtam az osztályfőnököt, így engedély nélkül jöttem el. Nagyi most is megment: telefonál anyunak, aki értesíti a tanárt, én meg szépen ágyba bújok, és a paplant a fejemre húzva többször is nekifutok, hogy sírva fakadjak, de bármennyire fojtogat, valahogy nem jön ki. Elképzelem, milyen lenne, ha meghalnék. A torkomban lévő gombóc akkorára dagad, hogy tényleg nem kapok levegőt.

Ébredés után kitámolygok az udvarra. Az öcsém a szomszéd kiskölyökkel futkározik, aki most lett iskolás. Tavaly vagy tavalyelőtt még együtt játszottunk: én voltam az anyuka, Zolika meg a gyerek. Egy régi babakocsiban tologattam a házuktól a kapunkig. Idén már nincs kedvem ilyen dedós marhaságokhoz.

Fogóznak. Aki elkapja a másikat, az jó nagyot vág az áldozat hátára. A tesóm – miközben befut a házba inni –, tesz felém egy kitérőt, és rám üt. Ezért még kapni fog. Zolika is felém tart, úgy látom, hasonló szándékkal, mint a hülye öcsém. Megállítom:

– Zolika, mutassak valamit?

– Aha – torpan meg.

A lugasra mutatok, s intek, hogy kövessen. Amikor már senki sem láthat minket, felhúzó a pólóm, és felé fordulok. Szoborrá merevedve, némán áll.

adobe.com

Kezét a mellemhez húzom, csupa homok leszek tőle. Addig állunk így, amíg az öcsém trappolását meg nem hallom a ház felől.

Akkor elengedem a csuklóját, és lekeverek neki egyet.

– Mit képzelsz, nem szégyelled magad? Akarod, hogy megmondjalak? – sziszegem, és a szobámba szaladok.

Odabent vagy százszor elmondom magamban: kurva. Kurva kölyök.

felső kép | Kaposi Máté fotója

Mesterházi Márton

ÍR EMBER VILÁGSZÍNPADON

ÍR EMBER VILÁGSZÍNPADON: BRIAN FRIEL (1929–2015)

2017-12-18 | **ESSZÉ**

Omagh szomszédságában született katolikusként; a városban járt elemibe, a gimnáziumot Derryben végezte (hivatalosan, a protestáns hatalom ízlése szerint, 1970-ig Londonderry). Három írországi év után Belfastban diplomázott, 1950–60 között Derry egyik általános iskolájában tanított matematikát, szabadúszó íróként is a

városban élt a 60-as évek végéig, mikor családjával a szomszéd – de már írországi – Donegalba költözött. Ízig-vérig észak-ír volt, és ez – elnézést a nagy szóért – sorsot is jelent.

reformmozgalmak

1609 és 1630 között I. Jakab (majd I. Károly) angol és skót protestánsokat telepített a lázongó Ulsterba. A telepések birtokot kaptak, az íreket a korona kilakoltatta; utakat és malmokat építettek, és exportképes mezőgazdaságot hoztak létre. Cromwell (majd Orániai Vilmos) hadjáratai és a katolikus írek hasonlóan kegyetlen bosszúakciói kölcsönös gyűlölködést teremtettek. A 19. század során végleg gazdag protestánsokra és koldus írekre szakadt Ulster társadalma. Logikus tehát, hogy a sziget többségét alkotó katolikus, földművelő írek között kibontakozó és győzelmeket elérő reformmozgalmak – köztük az önkormányzatot követelő Home Rule – a protestáns, iparos Ulsterban dühödt ellenállásba ütköztek.

Evidens volt, hogy a protestáns Ulster nem lehet az Ír Szabadállam része. Mikor 1921 decemberében a brit kormány és a fellázadt írek képviselői kidolgozták a Szerződést, jószerivel csak azon vitáztak, mi legyen „a protestáns Ulster”. Végül az unionisták a katolikus többségű hagyományos megyék közül lemondtak háromról[1], de megtartottak kettőt[2] – mivel a négy biztos protestáns megye[3] túlságosan kicsi államocskát produkált volna.

A határt társadalmi, gazdasági, földrajzi szempontból értelmetlen (magyar szóval trianoni[4]) módon jelölték ki, városokat vágtak le a külterületükről, farmokat, falvakat szeltek ketté. A bent rekedt katolikusok[5] és a kint rekedt protestánsok elkeseredetten tiltakoztak. Ekkor – 1920 és 1922 között, az angol-ír háborúval és az ír polgárháborúval párhuzamosan és összefüggésben – szakadtak először Észak-Írországra a Bajok.

Donegal, Garrett Coakley, flickr.com

A furcsán eufémisztikus, de általánosan elfogadott név (Troubles) rendszeresen előforduló tömeges törést-zúzást, gyújtogatást, egyes és csoportos gyilkosságokat, a zsarolástól a tömegmészárlásig terjedő robbantásos merényleteket jelent.

1920 és 1922 között tízezernyi katolikus és „katolikus-bérenc” munkástársukat zárták ki a hajó- és gépgyárakból a túlnyomó többségben lévő protestánsok. A bosszú és a viszont-bosszú az ellenséges környezetben élő családok otthonának (esetleg tagjainak) elpusztításával járt, és voltak szervezett katolikus-verések is. A katolikusokat azután „megvédte” az Ír Köztársasági Hadsereg. 1920 és 1922 között 557 embert öltek meg Észak-Írországban, 1921 decembere és 1922 júliusa között csak Belfastban 236-ot.

Az észak-ír parlament Különleges Törvénnyel felhatalmazta a rendőri erőket, hogy bírói végzés nélkül bárkit letartóztassanak, s akár hónapokig (több mint hétszáz katolikus gyanúsítottat két és fél évig) fogva tartsanak. A hírhedt Különleges Csendőrség pedig készséggel használta erejét a katolikusok megfélemlítésére – igaz, a Köztársasági Hadsereg ellen valóban harcolnia kellett.

nem finomkodtak

A zavargások aztán véget értek, de a konszolidációt törvénykezéssel is körül kellett bástyázni. A központi parlament (Westminster) képviselőit a nagy Konzervatív és Unionista[6] Pártnak kedvező listás rend szerint választották. Ám a helyi parlament (a Stormont) tagjainak megválasztásakor végképp nem finomkodtak: kizárólag az adófizető polgárok kaptak szavazati jogot, őket viszont – vállalkozásuk mérete szerint – négyszeres, nyolcszoros, akár tizenhatszoros szavazat is megillette. Nem csoda, hogy az Ulsteri Unionista Párt 1921 és 1972 között háborítatlanul kormányzott.

Ez a párt különféle klikkek laza koalíciója volt, melyet az ókonzervatív reformellenesség és a katolikusok kirekesztése tartott össze. Kormányainak öt évtizedes működését masszív, rövidlátó tehetségtelenség jellemezte. A lakásállomány, az úthálózat, a közoktatás és a közegészségügy épületei-intézményei fokozatosan leromlottak. 1953-tól visszaesett a lenszövő-ipar, 1959-től a hajógyártás, a mezőgazdaságban a gépesítés tizedelte a munkahelyeket. A kormány tehetségtelensége miatt gazdaságilag leszakadtak a nyugati megyék, eltökéltsége miatt a katolikusok, akiket kirekesztettek a köztisztviselői munkakörökből, a kedvezményes lakás-akciókból, a munkahely-teremtő kezdeményezésekből, akiknek törvény előtti egyenlősége a Királyi Rendőrség és a Különlegesek előtt rendre írott malasztnak bizonyult. A katolikusok külön városnegyedben laktak, külön iskolába, külön orvosi rendelőbe jártak, s a „külön” alacsonyabb színvonalút, rosszabbul felszereltet-ellátottat jelentett.

Szentháromság templom, Ballylesson, Snapshooter46, flickr.com

Amikor 1963-ban – londoni nyomásra – a miniszterelnök elindított néhány óvatos reformot, megbuktatták.

A tarthatatlan állapotok ellen 1967-től lépett fel a polgárjogi mozgalom. Általános választójogot követeltek („egy ember egy szavazat” alapon), a Különleges Törvény eltörlését, a Különleges Csendőrség feloszlását, egyenlő esélyt a lakáshoz és munkahelyhez jutás terén. Tiltakozó-jogkövetelő békés meneteik ellen indokolhatatlan brutalitással lépett föl a Királyi és a Különleges Csendőrség, 1968 októberében, Derryben a világ televíziós nyilvánossága előtt. (Derry katolikus többségű volt, a tanácsban a protestánsok csak választási csalások sorozatával tudták fenntartani többségüket.) A kormány ekkor – londoni nyomásra is – tett néhány engedményt a polgárjogiaknak, de ezzel kiváltotta a kemény unionista rétegek dühét. Derryben, Belfastban immár hetenként dúltak a csaták a lakónegyedek határán.

A konfliktus lángot vetett, s a tűzben sokféle pecsenye sült. A televíziók zaftos képriportokban ájuldoztak a gyönyörűségtől, az Ulsteri Önkéntesek halálbrigádjai egyenként gyilkolták az embereket, az Ír Köztársasági Hadsereg Provizionális Szárnya[7] (a provók) hol egyenként, hol csoportosan. (Hogy mennyi mocskos pénz áramlott a kétféle, egynemű terrorizmusba, arról csak sejtéseink lehetnek.)

1969 augusztusában a rend fenntartására a kormány behívta a brit csapatokat. Néhány hónaposra tervezték az akciót.

elemi erejű tiltakozás

A konfliktust az Unionisták az engedmények és a bekeményítés váltogatásával akarták kezelni. Feloszlatták a Különlegeseket (a helyettük létrehozott Véderő átvette az állományt), de

1971-ben – a Különleges Törvény alapján – felújították a bírói végzés nélküli letartóztatás és fogvatartás intézményét. Ezt elemi erejű tiltakozás fogadta.

Az Ír Köztársasági Hadsereg ekkor járatta csúcsra terrorhadjáratát; válaszul megalakult az Ulsteri Védelmi Társulás, több tízezer tagja működtette a halálbrigádokat, szedte a védelmi pénzt gengsztermódra, majd felújították gyilkos

működésüket az Önkéntesek is. A lakosság embervesztesége 1971-ben közelítette a kétszázat, 1972-ben az ötszázat; még az erősen fölfegyverzett Királyi Csendőrségnek is sok volt a halottja és sebesültje.

1972. január 30-án, a Véres Vasárnapon, Derryben a brit ejtőernyősök belelőttek a békés (de betiltott) tüntetésbe, tizennégyen meghaltak. London végre elszánta magát: márciusban feloszlatták a Stormontot, bevezették Észak-Írország közvetlen kormányzását.

Stone Row – Lough Salt, Jean-Luc Pourroy, flickr.com

1973-ban Nagy-Britannia belépett az Európai Közösségbe^[8]. Talán ezzel is összefügg, hogy komoly kísérletet tettek a konfliktus megoldására.

De a terrrorszervezetek gyilkoltak tovább, a civil áldozatok száma stabilizálódott évi száz körül. Az emberek megszokták a riadókat, az útelzárásokat, a motozásokat; megtanulták, mikor hova nem szabad menni. A hűtött polgárháború rutinszerűen működött. 1985-ben megszületett az Angol-Ír Egyezmény. A brit kormány elismerte, hogy Írország nélkül nem orvosolhatja Észak-Írország bajait: rendszeresítették a kormányközi tárgyalásokat, állandó közös titkárságot hoztak létre Belfastban – voltaképp az egész Ír szigetre érvényes megoldás (távlati tervként valamiféle egyesítés) érdekében.

Az ultrák meghirdették az ellenállási mozgalmat, a protestáns terrrorszervezetek fokozták az erőszakot – de tömegeket nem tudtak mozgósítani, az akció kudarcba fulladt. Az emberek megundorodtak az erőszaktól: nemcsak a másikat gyűlölték, hanem a „magukét” is[9].

Friel írói pályájának kezdetét novelláskötetek és hangjáték-bemutatók jelzik. Ezek közül kiemelkedik a *Cass McGuire szerettei* [10]. A történet nem jellemzően észak-ír, játszódhatna bármelyik kivándorlókat adó európai országban. A hetvenéves Cass ötvenkét év után hazatér Amerikából, sikeres rokonai nem kérnek belőle, elhelyezik a jobbfejta szegényháznak beillő „Édenkertben” (azaz „idős honpolgárok szanatóriumában”).

Ami mégis észak-írré teszi, az a mítosz-gyártás. Az aljas, nyomorító hatalom szorításában a közrendű embert születésétől kíséri a sikertelenség; a frusztrációtól a büszke pózok, a fényes fabulák kínálnak szabadulást. (Akár a periféria túlsó végén, Oroszországban, lásd Gorkijt, az *Éjjeli menedékhelyt*.)

nászútjukon vízbe fúlt

Az otthon világába már beilleszkedett Trilby „edinburghi skót herceg” férjéről, aranyhajú gyermekeikről, Loire-menti kastélyukról regél – aztán kiderül, hogy részeges apja jóvoltából

nyomorúságos tanítónői pálya lett a sorsa, és „azt se tudja, mi a különbség az ökor és

a bika között.”**[11]** Hasonlóan mesél Ingram úr aranyhajú táncosnő feleségéről, aki csodálatos nászútjukon vízbe fúlt – azaz megszökött valami német gróffal. (Cass az első mesét még elhiszi, csak utóbb tudja meg az igazságot; a másodikat már az igazság ismeretében hallgatja végig.)

Maga Cass az író szavaival „rettenthetetlenül bátor, nagyvonalú szellemként” érkezik haza. Ötvenkét évet gürcölt egy New York-i nyomornegyed egyik kávézójában; a házasságából meglógott hadirokkant tulajjal élt együtt; nem veti meg a töményt; és évtizedeken át küldte a havi tíz dollárt az öccsének. Aztán megtudja, hogy egy centet se költöttek el belőle, sikeresek, gazdagok, az egészet takarékbba tették a nevére. Viszont nem bírják a pallérozatlan stílusát, a jópofának szánt vicceit, az illendőnél sűrűbben bekapott féldeciket: a presztízisére kényes családban ez tűrhetetlen.

Cass megszánja az élethazug mesélőket, fölismeri az élethazug mesék értelmét, és – ha nehezen is – követi a példát:

„Trilby: Mondjon nekünk valamit az amerikai vendéglátóiparról, Catherine.

Cass: Vendéglátó... persze, persze, az is volt... Én ilyen... ilyen belvárosi vendéglőben dolgoztam, tudják... olyan főpincér-féle voltam én ottan, csak nőben.”

Guildhall, Rory McSwiggan, flickr.com

Néhány keserves élmény után kialakul a legenda „a magas, szálegyenes és férfias, aranszőke hajú, türelmes, szelíd pillantású” férjről, Cornelius Olsen tábornokról, aki „igen komoly nevet szerzett magának a legutóbbi háborúban.”

Friel 1961 után valószínűleg alaposan átdolgozta a darabot: az 1967-es változat a hangjáték-írás magasiskolája. A szerkezet gerincét Cass monológja adja, erre fűződnek föl a jelenetek: a családi körben játszódók az asszociáció szeszélye szerint, az otthonban játszódók a mítosz-gyártással vívott küzdelem logikája szerint: Trilby aranszőke herceget utóbb Ingram aranszőke táncosnője követi, és csak végül mintázódik meg Cass aranszőke tábornoka.

A magyar változatot (1968) Marton Frigyes rendezte, Cass Kiss Manyi, Trilby Bulla Elma, Ingram Ajtay Andor volt. A káprázatos előadást a Műsorszerkesztőség jelentése az érzelmes nyugati kispolgárság termékének minősítette.

Frielt a *Philadelphia, itt vagyok!* [12] tette nemzetközi hírnévű drámaíróvá. A címadó dal eredetileg Kaliforniát köszöntötte 1921-ben a Broadwayen, a *Bombo* című musical színpadáról; népszerűsége azóta is töretlen. Friel darabjában tucatnyi sort idéznek belőle, de a legfontosabb, a második sort magyarul mindig félrefordítva: az eredetit („Philadelphia, here I come / Right back where I started from”) így: „Philadelphia, itt vagyok, / hol a kelő nap felragyog” [13]. Ami ezúttal súlyos hiba, mert az eredeti „ahonnan indultam, ott vagyok” komolyabban véve azt jelenti, hogy „csöbörből vödörbe pottyanak”.

magányos bűn

A csöbör: Ballybeg (Baila Beag / kis lakhely [14]). Falu Írországban, közelebről Donegalban, ahol a családok minden délután térden állva elimádkozzák a teljes rózsafüzért, ahol az ír apa a huszonéves nőtlen fiát

éhbérért dolgoztatja a családi boltocskában, ahol a huszonéves nőtlen fiú szüzességre (és megnevezhetetlen magányos bűnre [15]) kényszerül, ahol vándor kolompárok árulják a konyhai bádogedényeket – ahol a rezsim és az egyház hatalmából éppoly nyomasztó az élet, mint Synge idején volt, ha nem nyomasztóbb.

Innen készül kivándorolni az ifjú Gar (Gareth) O’Donnell. Az ő monológjai adják a darab törzsét. A monológ szót funkcionális értelemben használom, hisz a színen két én, két Gar évődik-vitázik-hülyül-dühöng: a Külső és a Belső [16]. „(Külsőt látják az emberek, hozzá szólnak, róla beszélnek. Belső láthatatlan, ő a lelkiismeret, a rejtett gondolatok megtestesítője. Belső, a lélek, minden szereplőnek láthatatlan marad, szavait is csak Külső hallja.)” Kettejük szövege virtuóz módon teátrális, gúnyos-öngúnyos, egymásnak feszül benne a nosztalgia és a szabadságvágy, a szakítás indulata és a hűség.

Nicholas Good, flickr.com

A cselekmény helye O'Donnellék háza, ideje a Gar indulása előtti este, illetve reggel. Hamar megismerjük Gar apját, S. B.-t, a község köztisztelőnek örvendő tanácsosát, aki

„Belső: Az idomítás csodája... És most következnek szokásos esti nyelvóráink. Kérem, ismételje lassan utánam: Ez a nap is eltelt.

S.B.: Ez a nap is eltelt.

Belső: Jól van! Jöhet a következő: Azt hiszem, nem lehet okunk panaszra.

S. B.: Azt hiszem, nem lehet okunk panaszra. ...

(S. B. zsebkendőjét vesz elő, kiveszi a műfogsorát, belegöngyöli, és a zsebébe rejti. Belső elégedetten felsóhajt.)

Belső: Ah! Ez hát, amire vártunk: a meghittség, a bizalmasok közt megszokott teljes fesztelenség!"

Ez a száralmas hülye idősödő férfiként vette feleségül Gar anyját, aki néhány évre rá meghalt; Gar évek óta reménytelenül próbál emberi szavakat kicsikarni belőle.

Vén trotty az első búcsúlátogató is, Boyle tanító: letarhálja Gart fél fontra (piás szegény), rátukmálja saját kiadású verseskötetét („némelyik kissé érzelmes”), megemlíti, hogy fölkérték „egy híres amerikai egyetem oktatási vezetőjének” – és hajdan szerelmes volt Gar anyjába, csak már azt is elfelejtette.

Berobognak „a fiúk”, Ned, Tom, Joe. Hitük szerint keményen kitesznek magukért a helyi rögbi-bajnokságban, és még keményebben a környékbeli nők „gerincre vágásában” – igazából állandóan le vannak égve, messziről kerülgetik a lányokat, és csak a piálásban vitézkednek. Túlkoros kamaszok, és Gart kevéssé vigasztalja, hogy sokáig egy volt közülük.

sorsdöntő beszélgetés

A monológ-dialóg törzs első oldalága nem jelen idejű, hanem emlék (flashback). Gar és Kate/Kathy szenvedélyes – bár tizenhét évesen aluliakat sem sértő – csókolózás közben azzal

hitegeti egymást, hogy összeházasodnak. Aztán a Kate apjával, a szenátori rangú, sikeres ügyvéddel folytatott sorsdöntő beszélgetésen Gar hozzá se foghat a lánykéréshez, mert Doogan szinte mellékesen közli, hogy van férjjelöltjük, akinek „jó esélye van rá, hogy az itteni patikusi állást megkapja.”

Ilyen előzmények után kopog be Kate, vagyis immár Mrs. King, hogy elbúcsúzzék. Ilyen előzmények után ballybegi vélekedés szerint ez a búcsúbeszélgetés erkölcsileg aggályos. („Belső: Jusson eszedbe, férjes asszony.”) A frusztrációról s a fuccsba ment lehetőség fájdalomról őszinte szó véletlenül sem esik. Kate tapintatos frázissal („Remélem, ott megtalálod a boldogságod...”), Gar dühödt frázissal hazudik:

„Külső: Ez az egész ócska lihegés az atyai és fiúi szeretetről, meg az érzelgős nagy szöveg hazáról és szülőföldről csak szájtépés, nyomorult szájtépés!”

Még tanúja lehet a két Gar S. B. és a Kanonok félpennys alapú dómajátszmájának, a két vén trotty előre bementhető, évtizedek óta ismétlődő közhelyeinek.

Dooega, Mayo, am_kaiser, flickr.com

Végül Gar megpróbál valami hitelesebb érzelem-félét kicsiholni az apjából; de mire megkarcolná a kérgesedett felületet, belefárad. Mikor pedig S. B.-ben fölmerül egy igazán érzelemdús emlék – a tízéves kisfiával közös boldog percek – már csak Madge hallgatja.

Madge majdnem olyan szerves része a monológ-dialóg törzsnek, mint (a két) Gar, akit fukarul fizetett házicselédként fölnevelt. A nulla érzelmi intelligenciájú szereplőgárdában – a Külső Gart is beleértve – ő az egyetlen, aki magas hőfokon érez, és ki is mutatja.

„Philadelphia, itt vagyok, / Csöbörből vödörbe pottyanok.” A csöbör tehát a szellemi-érzelmi nyomorúság Ballybegje, ahonnan ép ösztönű ember, ha módja van rá, menekül. Hogy a vödör milyen, megmutatja a darab közepén a másik emlékjelenet.

A higgadt férj, Con, a mosolygós barát (házibarát?), Ben, a fecsegő Lizzy – mindhárman ötvenöt és hatvan között. A hajtóerő Lizzy, aki képtelen a legrövidebb történetet is végigmondani, mert közben három másikba belekap; a ballybegiekkel ellentétben túlradóan, önparódiába hajlóan érzelmes.

Az általa kínált Philadelphia – egy szálloda-mindenesi állás mellé – házat, kertet, kocsit, fridzsidert, színes tévét, ír lemezgyűjteményt jelent:

istentelenül sivár

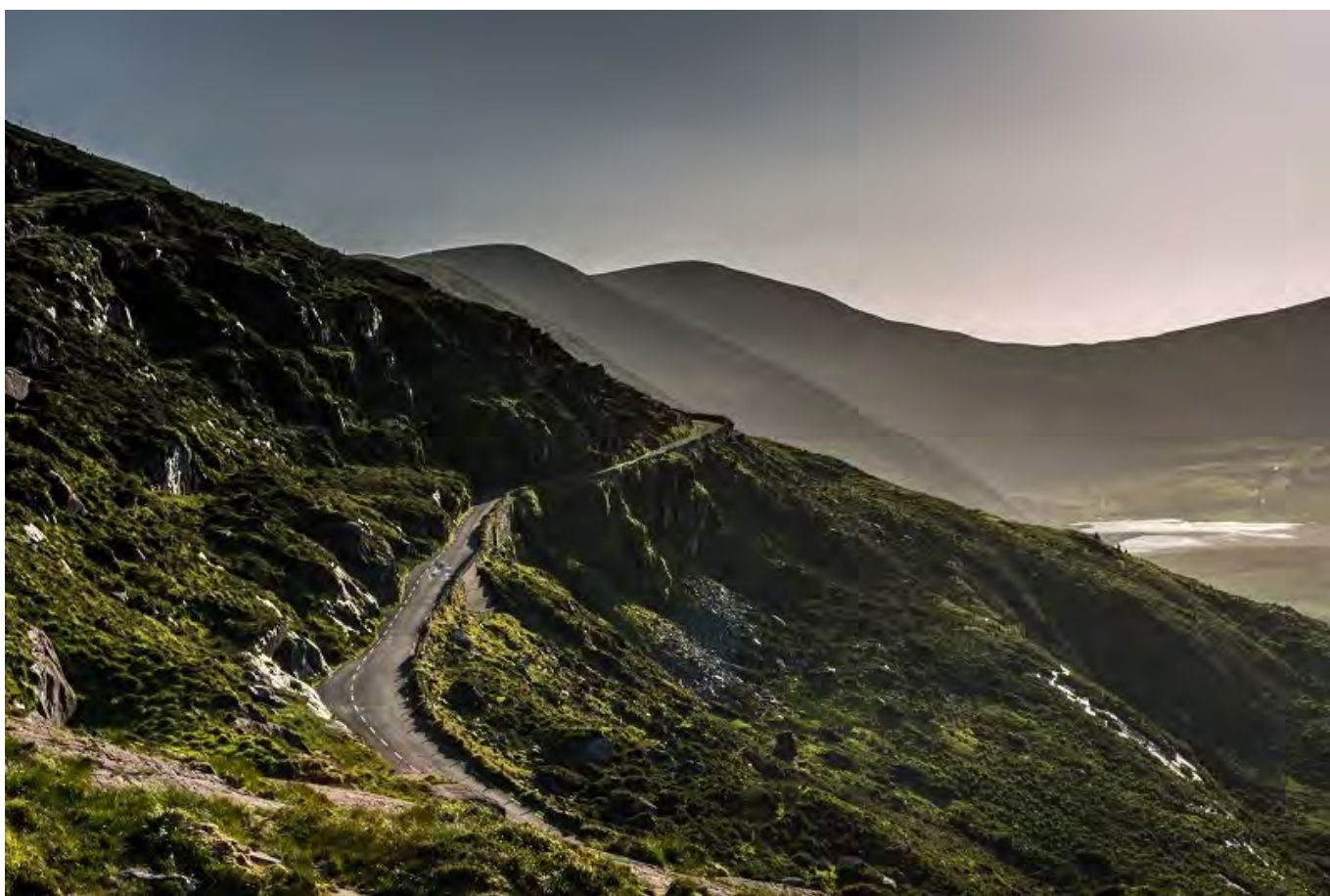
„Lizzy: *(sírással küszködve)* És ez az egész olyan istentelenül sivár, mert senkink sincs, akivel megoszthatnánk... Ez itt a húgom fia... öt lánytestvér egyetlen ivadéka... pedig egy vagyont költöttünk az orvosokra... de hiába, minden hiába... Ezért azt mondtam neki *(Connak)* 'Hazamegyünk Írországba', azt mondtam, 'Hazamegyünk, és felajánlunk mindent, amink csak van, Maire fiának'.”

Jelenti tehát Philadelphia a „vödröt”, a várható, elsöprő erejű, fojtogató érzelmi zsarnokságot, de azt a Ballybeget is, melyet a Belső Gar (ha a Külső nem is) halálig cipel magában.

A brit ejtőernyősök 1972. január 30-án lőttek a tüntetőkbe, tizennégy ember halálát okozva. Az incidenst követő Widgery-vizsgálat jobbra tisztázta a katonákat és a brit hatóságokat; „meggondolatlanoknak” minősítve a tüzelést, de elfogadva, hogy a katonák orvlövészekre és kézigránát-dobálókra lőttek. Évtizedekkel később egy új vizsgálat leplezte le a régi hazugságait.

A díszpolgárokat 1973. február 20-án mutatta be az Abbey, 27-én a Royal Court[17]. Friel nem hallgatható, Dublin és London színházai pedig közösen demonstráltak a brutális erőszak és az otromba hazugságok ellen.

A cím – *The Freedom of the City* – fogós: *A város szabadságának* is fordítható[18]. Ami magyarul „Kinevezem önöket a város díszpolgárainak”[19], az az eredetiben: „I'll give you the freedom of the city” – a precízen fordított magyar címre afféle díszoklevelet asszociálunk, az eredetire szabadságjogokat[20].

Connor-hágó, Sean O Riordan, flickr.com

Friel nem hallgathatott. De nem is szólhatott úgy, ahogy addig. A műalkotást el kellett emelnie a témát adó eseménytől. Tehát nem 1972, hanem 1970, nem tizennégy halott a főtér kövezetén, hanem három a városháza kapujában. És sokkal inkább brechties[21] ál-dokumentumjáték, mint tragikomikus ír mítoszgyártó tépelődés.

A darab elején gumilövedékek, könnygázgombák, vízágyúk, a darab legvégén géppisztoly-sorozatok absztrakttá emelt hang- és fényeffektusa ad ízelítőt a közönségnek a történetek brutalitásából. A lényeg a gépezet működése. A gépezet része a Tudósító, a Ballada-énekes, a Pap, a Bíró, és bizonyos mértékig a Szociológus. A gépezetet egyetlen logika működteti, de minden alkatrésze a maga erkölcsi-politikai hasznát keresi.

A dublini – tehát nem észak-ír protestáns, hanem ír katolikus – rádió tudósítója a darab elején biztonságos megfigyelő-helyéről csak „a komoly rendőri és katonai erőket” látja, de buzgón szajkózza a hisztéria híreit, melyek szerint „vagy ötven fegyveres megszállta a városházát... és elbarikádozta magát.”

Ugyanő a darab végén kenetesen tudósít „a rettenetes gyászról, amely mélyen belevésődött Szent Columcille ősi, nemes, szenvedő városának tudatába”. Hibátlanul sorolja az ünnepi rekviemen megjelent méltóságokat, de az egyik mártír nevébe belebakizik.

harcos hazafiság

A kezdeti hisztériát a harcos hazafiság szólamára hangszereli a ballada-énekes: „egyik kezében pohár, a másikban palack”, a hagyományos versfaragás szabályai szerint dalol először a „száz ír hősről, akik megszállták a városházát”, s akikkel nem bír a brit katonaság. A száz hősből utóbb „három önkéntes” lesz, akik életüket adták „a szent célért”. Hamisítatlan honfi-giccs.

A harcos hazafiságot moderato mollban adja elő a Pap a darab elején („Feláldozták életüket, hogy ti meg én, meg sok ezren hozzánk hasonlók, megszabadulhassunk az igazságtalan iga alól...”)

Ugyanő a darab közepe táján – netán intést kapott a gépezet működtetőitől? – azt hirdeti, hogy „az a három ember, aki tegnap meghalt”, a békés és méltóságteljes mozgalomhoz csatlakozott „kártevő elemek” összeesküvésének áldozata, mely összeesküvés „a kommunizmus sötét poklába” akarja taszítani „ezt a keresztény országot”.

A keserű gúnnal ábrázolt epizód-szereplők közül kirí a Szociológus. Dodds hol megértő, hol undorodó kritikusa a gépezetnek, de része is, mikor megindokolja a bánásmódot a kiszolgáltatott emberekkel. Egybefüggő előadásának négy részlete a darab különböző pontjain magyarázza a történetet, elsősorban talán az egyik főszereplőt, Csontost: „a szegénység szubkultúrája szembehelyezkedik ezzel a társadalommal... a beleszületett ember... nem képes uralkodni impulzusain... spontán és szenvedélyes reakciókra fokozottan képes... Valójában nincs jövőjük. És ha a mával nem boldogulnak, nincs más bizonyosságuk, mint a halál.”

Rathfrán apátság, Irish Dominican Photography, flickr.com

Friel dühös szatírája a Bíró (voltaképp vizsgálóbíró) jeleneteiben a legsűrűbb: tanúi vagyunk, hogyan követi el a hatalom az utólagos justizmordot. A Bíró igyekszik a tisztességes eljárás látszatát kelteni, de minden erejével, minden agresszivitásával azt bizonyítja, amit eleve eldöntött: „az elvetemült terroristák” előre eltervezték, hogy „megszállják a városházát”; „tűzet nyitottak, amikor kijöttek.”

Ha egy Rendőr nem látott lőfegyvert „a három illetőnél”, azért nem látott, mert késve érkezett.

Ha két civil tanú fegyvertelen tetemekre emlékszik, „nyolc katona és négy rendőr eskü alatt tett vallomása” tanúsítja, hogy volt fegyverük, és tüzeltek is belőle.

Ha a Szakértő nehezen értelmezi a tetemeken található ólomszennyeződést, a Bíró rávezeti, hogy legalább az egyik fegyverhasználatát állapítsa meg.

Ha az elhunytak a városházából jöttek ki, „a tényekből nem lehet más következtetést levonni”, mint hogy a törvény és a rend ellen tudatosan lázadva választották az épületet.

Nyilvánvaló az írói szándék Johnson-Hansbury vezérőrnagy kihallgatásakor. A tüntetés szétveréséhez és a három „terrorista” semlegesítéséhez kivezényelték „a Nyolcadik Gyalogos brigád és a Királyi Határőrezred egy-egy zászlóalját, a Harmadik Királyi Lövészezred két századát, az Ulsteri Királyi Rendőrség két ezredét, valamint tizenkét Saracen, tíz Saladin, két tucat Ferret harckocsit és négy vízágyút.” Ennyi ágyúval löni három verébre... Ezt az égést csak ordító hazugsággal lehet eltussolni.

keserű szatíra

A darabot a Bíró zárja, a keserű szatírákat betetőző, pontokba szedett hazugság-sorral. A Widgery-vizsgálat ismeretében joggal föltételezhetjük, hogy az ál-dokumentumjáték minden eleme részben vagy egészben

paródia. De minek tekintsük Michael, Lily és Csontos jeleneteit, amelyek a darab kétharmadát teszik ki? Valahonnan valahová vezető fejlődési ív híján drámának bajosan. Az ál-dokumentumjáték analógiájára talán valóságshownak.

A tragédiát az indítja el, hogy egy járőr tárva-nyitva találja az oldalajtót (miután az őrség kiment tömeget oszlatni); bejeddnek, és rádiótelefonon riasztják a parancsnokságot: „Ezek a kurva IRA-sok megszállták ezt a kurva városházát.”

Ők hárman könnygáztól fuldokolva bebotorkálnak a polgármesteri fogadóterembe, összeismerkednek, fogyasztanak a repi italkészletből, vitatkoznak; a Vezérőrnagy ultimátumát hallván számba veszik indítékaikat és kilátásaikat, majd elindulnak a golyózápor elé. Drámai fejlődésük abban áll, hogy a „valóságshow” apró cselekvései, eszmecseréi során kibomlik jól körvonalazott, de szükségképpen sematikus karakterük.

Michael a munkanélküliségből konstruktív kitörést kereső fiatalember. „Tisztességes munkát, olyan otthont, ahol az ember tisztességes módon élhet, várost, ahol az ember tisztességen fölnevelheti a gyerekeit... Azt kell nekik megmutatnunk, hogy felelősségteljesek és tiszteletre méltóak vagyunk...” Ez a Pap által követelt „békés és méltóságteljes” magaviselet parancsa, és Michael kiscserkészi hittel követi.

Belfast, Nico Hogg, flickr.com

Lily tizenegy gyermek anyja, férje rokkant, két szobában élnek, „egy csap és egy vécé az udvarban nyolc család részére”. De nem jobb életet követelve vonul fel, hanem mert egyik fia mongol idióta. „Én őmiatta veszek részt ezekben a polgárjogi felvonulásokban... ott vagyok a sor közepén, és Declanért menetelek. Hallott ennél valaki is ostobább dolgot? Mert hát vonulhatok én egészen Dublinig, mit segít az az én Declanomom?”

belevág egy díszkardot

Csontos krónikus munkakerülő, a Pap ítélete szerint „kártevő elem”, Michael szerint „kődobáló, boltokat gyújtogató huligán”, bár Dodds leírása pontosabban illik rá:

„beleszületett a szegénység szubkultúrájába,” tehát „szembehelyezkedik ezzel a társadalommal”. Vásott humorú anarchista, a valóságshow minden csínytevésének ő a motorja, kinyitja a bársekrényt, töltögeti az italt, bekapcsolja a rádiót, polgármesteri díszbe öltözik, szivarra gyújt, felbuztatja Lilyt, hogy használja a telefont, beír a vendégkönyvbe, végül belevág egy díszkardot egy hajdani városatya egészalakos portréjába. Mondhatnánk, a vesztét érzi. Nem a derekasságát bizonygatja „nekik”: beint „nekik”, mert sejti, hogy majd bosszút állnak. (Ismert ír színpadi karakter a szkeptikus[22], aki a bizakodók képébe vágja a kellemetlen igazságokat.)

„Áthágtad a határokat, öregem. Mert ez az övék, öregem, és a jelenléted maga a szentségtörés.” És e valószínűtlenül korai pillanatban hozzáteszi: „Vagy le is lőhetnek.”

„Ők” a hatalom, övék a reprezentatív épület, övék a fegyver, övék a hivatalos propaganda. Azért kell szembeszállni velük.

Frielt a Bostonban 1979-ben bemutatott *Hitgyógyász* [23] avatta világklasszis drámaíróvá.

A cselekmény könnyen összefoglalható: áll egy férfi a színpadon, beszél, sötét; áll egy nő a színpadon, beszél, sötét; áll egy másik férfi a színpadon, beszél, sötét; az első férfi áll a színpadon, beszél, sötét.

Négy monológ – hihetetlenül intenzív drámai élmény. „Cselekmény” nincs, de vannak történetek, melyeket a szereplők elmesélnek.

Elsőként Frank – A Fantasztikus Francis Hardy Hitgyógyász – a darab gravitációs középpontja.

Bemutatja mesterségét (hivatását? művészetét?); s a két hozzá láncolt embert, Teddyt, a menedzserét (aki otthagya érte „Miss Mulatót és az ő Három Galambját, továbbá egy Rob Roy nevű bágyadt agarat, aki egy dudából hangokat varázsolt elő”^[24]), és Grace-t, a szeretőjét („Aki etetett, mosott-vasalt rám, dajkált, kibírt. Megmentett attól, tudom, hogy halálra igyam magam... Soha nem kérte, hogy elvegyem...”)

Elmondja, hogyan zajlik egy átlagos szeánsz („Csupa haldokló falu. A kápolnák, a faluházak, az iskolák – mind egyforma, mind használatlan... Rendszerint kora este érkeztünk a furgonnal. Felraktuk a plakátot. Elrendeztük a székeket, a padokat. Az ajtóhoz odaraktunk egy asztalt az adományoknak. És amint besötétedett, kezdtek néhányan beóvakodni... És amint széktől szépig haladtam a bénák és a vakok, a torzak, a süketek és a meddőök között... Csak ültek, abban a tudatban, hogy én majd kitalálom, mi a panaszuk, csöndesen, nagyon csöndesen. Nyomorultan. Megalázottan. Feszülten.”)

Donegal, Will Bakker, flickr.com

Elmondja, hogy ment át egy Kinlochbervie nevű faluból („Sutherland megyében, annál északabbra Skóciában nemigen lehet fölmenni. Festői kis hely, nagyon csendes, nagyon szép, a Külső Hebridákra néz, szemközt a Lewis szigetre...”) húsz év után Dublinba, az anyja halálos ágyához, és hogy sírt együtt az apjával.

Aztán „tizenkét évre rá... augusztus utolsó napján Stranraerből átkeltünk a kompon Larne-ba, és még az éjjel átmentünk Donegalba. Ott pedig megszálltunk egy vendéglőben, igazából csak söröző volt, egy Ballybeg nevű falu szélén, Donegal városától nem messze.” (Mint tudjuk, Gar O’Donnellék lakhelye.) A sörözőben meggyógyítja egy farmer ujját („görbe volt, mint a karom... Én az ujját a két tenyerem közé fogtam, ott tartottam, neki meg a szemébe néztem.... Amíg beszélt, én

masszíroztam az ujját. Amikor pedig elhallgatott, kinyitottam a tenyerem, és elengedtem. S az ujjja egyenes volt és egészséges.”), amiről a többieknek eszébe jut a balesete miatt életfogytiglan tolószékre ítélt McGarvey, és elmennek érte.

A történet itt megszakad – Grace következik.

„Traumatikus élményen esett át, abszolúte rettenetes élményen”, Londonban él, részmunkaidőben dolgozik, idegorvosi kezelés alatt áll; ugyanazt a történetet meséli. Pontosabban ugyanazon évek történeteit.

csinált egy fakeresztet

A ráolvasás-szerűen sorolt helynevek között makacsul visszatérő Kinlochbervie ugyanaz a „nagyon kis falu, és nagyon távol esik, egészen fönt, északon, Sutherland megyében, annál

északabbra Skóciában nemigen lehet fölmenni.” De Grace-nek azt a helyet jelenti, ahol a halva született csecsemőjét eltemették. („Frank csinált egy fakeresztet a sírra, lefestette fehérrel, és ráírta, hogy Francis és Grace Hardy Újszülött Gyermeke – nevet nem írhatott, a gyermek halva született – csak így: Újszülött Gyermeke... És nem volt pap a sírnál – éppen csak Frank mondott pár imát, amit ott talált ki.”) Szóba kerül a férfi családi gyásza is: máskor és másutt. („Valahol Walesben jártunk, mikor értesítették, hogy meghalt az apja. Egyedül ment haza. És mikor visszajött, úgy beszélt az esetről, mintha az anyja halt volna meg... Csak az a bökkenő, hogy amikor először találkoztunk, az anyja már évek óta halott volt.”) A közös történet egyes mozzanatait nem passzolnak, olykor kifejezetten cáfolják egymást.

Új információként Grace elmeséli azt a pár napot, mikor hét év házasság után otthagya a közös nyomorúságot, és hazament Észak-Írországba („Yorkshire-i asszony... soha nem kérte, hogy elvegyem...”) az előkelő családjához. Apja, a nyugdíjas, szélütött-szenilis bíró kilenc hónap felfüggesztett börtönről szónokol neki, amiért diplomás ügyvéd nő léte miatt megszökött „a csepűrágóval”, és szégyent hozott a családra. „Egy éjszakára rá megint ott voltam a norfolki tehénistállóban, a nedves

matracon, és Frank arcát, vállát, mellét csókolgattam, és... aztán megint teherbe estem, és ez... lett az a ráncosra ázott, lila-arcú baba, aki azon a réten van eltemetve, Kinlochbervie-ben, Sutherland megyében, Skócia északi részén..."

Majd következik a ballybegi este és éjszaka története; jelentéktelen módosulás, hogy az életfogytiglan tolószékre ítélt McGarvey már ott ül a többiek között a sörözőben; és hogy a hitgyógyításhoz a társaság kimegy a ház mögé, az udvarba.

Mussenden, john.purvis, flickr.com

A Frank és Grace iránt egyképpen rajongó, tehát részrehajlással kevésbé gyanúsítható Teddy aztán logikus időrendbe szedi az ellentmondó elbeszéléseket. Egy évvel Frank, és egy nappal Grace halála után. Bár talán ő is módosít a történeten: egy pontba sűríti három sorsdöntő eseményt. „Egy bizonyos este, Walesben, kérem szépen. Egy Llanblethian nevű faluban, méghozzá. A régi methodista templomban, tíz shillingért az enyém egy estére. Egy héttel karácsony előtt. És teljesen le vagyunk égve. És... Gracie meglépett, ki tudja, hova.” E nyomorúságos, hóeséses estén ér vissza Gracie Észak-

Írországból. És kibomlik az egyszeri, soha nem ismételtető csoda története, melyre Grace épp hogy utalt („amikor az az öreg gazda 200 fontot adott neki, amiért kigyógyította a sántaságból”). „Végül aztán – most már inkább kilenc felé járunk – lassan kezdenénk összepakolni, mikor nyílik az ajtó, és bejön tíz ember... Van két gyerek, azt tudom; az egyiknek egy ilyen bazi nagy daganat az arcán. Aztán van egy mankós nő. Aztán egy másik fiatal nő, egy síró csecsemő gyerekekkel a karjában. Aztán van egy fekete szemüveges fiatalember, azzal a vak embereknek való fehér bottal. És még öt vagy hat másik – nem emlékszem –, úgy értem, honnan tudtam volna, micsoda este lesz, nem igaz? Ó, igen, és egy öregúr, egy gazdaember – sánta – a lányára támaszkodik, úgy jön be. Akárhogy is, akkor este, abban a régi metodista templomban, a Llanblethian nevű faluban, Glamorganshire megyében, Walesben az történt, hogy aki ott volt, egytől egyig meggyógyult. Tíz ember. Mind helyrejött.”

fiú lett volna

S egy terhességnyi idő (s egy groteszk interlúdium) után következik Kinlochbervie, a halvaszülés teljes, rémséges története; azzal a különbséggel, hogy Frank meglép a vajúzó nő mellől (nem Dublinba, estére visszaér, csak járt egyet),

Teddy vezeti le a szülést („Úristen, ha csak rá gondolok. Gracie a régi esőköpenyemen fekszik a furgon platóján... kiabál utána, sikoltozik utána... és az a sok vér... a meztelen lába feszíti, rúgja a vállamat... „Frank! – sikítja – Frank! Frank!” – én meg mondom neki „Édes szívem, mindjárt jön – mindjárt jön, szívem – már úton van – bármelyik percben itt lehet”... és aztán az a – az a kis, nedves dolog, a fekete arca, a fekete teste, egy aprócska kicsi valami, mérhetetlenül kicsi.... fiú lett volna...”)

Teddy ássa meg a sírt, teszi rá a fakeresztet.

Majd elérkezünk a ballybegi este történetéhez. Teddy se meséli másként, csak kiemeli Grace szerepét, hogy énekelt (ezt Frank is említi pár szóval), és milyen gyönyörű volt. De már a sikeres gyógyításról sem szól, mert „ünneplésképpen leittam magamat – lassan, tudatosan, boldogan besikeráltam! És valaki nyilván felcipelt az emeletre, és lefektetett, mert aztán már csak arra emlékszem, hogy Gracie üti-veri a mellemet, és kiabál, és zokog, hogy „Kelj fel, Teddy! Kelj fel! Valami rettenetes dolog történt! Valami iszonyatos!”

Frank második monológja, sokféle emléktöredék szeszélyes fölidézése után, lezárja a történetet, a kiteljesedéshez vezető út történetét. A négy férfi elment McGarvey-ért, Teddy alszik, Grace rendet rakott és lefeküdt, Frank négyszemközt marad a kocsmárossal. „Eriggyen innét a pokolba, még mielőtt megjönnek, hallja! Én ismerem ezeket – irgalmatlan, vérszomjas emberek. És maga semmit se tehet McGarvey-ért – semmit: senki nem tehet semmit McGarvey-ért. Maga is tudja.” „Tudom.” – mondtam. „De ha nem tesz érte semmit, hallja-e, akkor megölik. Ismerem őket. Megölik.” „Ezt is tudom.”

A négy férfi megérkezik McGarvey-val, kihívják Franket az udvarba. Az utolsó percek aprólékos megfigyelése következik.

SiYH, flickr.com

„Szeptemberi reggel volt, nem sokkal pirkadat után.

Az udvar szabályos négyszöget alkotott, az épület hátoldala és három magas kőfal fogta keretbe.

Majdnem a négyzet közepén, de nekem kissé balra egy traktor állt, meg egy utánfutó. Az utánfutóban, hátul, négy szerszám: egy balta, egy pajszer, egy nagykalapács és egy vasvilla. Az utánfutó oldalának voltak támasztva.

És McGarvey. Persze, McGarvey. Roskadtabb volt, mint gondoltam. És fiatalabb. A keze türelmesen összekulcsolva a térdén; a lábfeje befelé fordítva; a feje kissé félrehajtván. Végtelen türelmű, mélységesen beletörődő alak, mi mást képzelne az ember. Irgalmatlan vérszomjnak nyoma se rajta.

És bár tudtam, hogy semmi se fog történni, az ég adta világon semmi, elindultam feléjük, át az udvaron.

És ahogy haladtam feléjük azon az udvaron át, és felajánlottam nekik az életemet, akkor először, éreztem, egyszerűen és őszintén, hogy hazaértem.”

Ennyi a történet. De mitől lesz a négy monológból dráma? Mi teszi nagyszerűvé a darabot?

Az ellentmondások és az azonosságok. Angol vagy ír volt Grace? Házasok voltak? Volt gyerekek? Melyik szülője halt meg Franknek, és mikor? Melyikük akart visszamenni Írországba? Ugyanakkor miért ismétlődik (lényegét tekintve) Kinlochbervie, és szó szerint a Ballybegbe vivő utazás leírása? A darab ereje a monológok szereplőnként eltérő megírásában rejlik.

Teddyé a szerkezeti elemek (blokkok) éles, rikító ellentétét jelenti. Két ólomsúlyú blokk van: a szülés Kinlochbervie-ben és Grace holttestének azonosítása a paddingtoni hullaházban. Előttük-utánuk afféle interlúdiumképpen emlékek és eszmefuttatások a dudaművész agár tehetségéről és szexuális szokásairól, s a felhőtlenül boldog ballybegi este története.

mindig a szeretője

A mély depresszióval küszködő Grace monológját Frank határozza meg. Grace önkínzó pontossággal idézi föl a férfi kényszeres, gyűlöletes átigazítási

szokásait: „...folyton váltogatta a nevemet. Hol Dodsmith voltam, hol Elliot, hol O’Connell, hol McPherson – ahogy épp az eszébe jutott; hol Yorkshire-ből jöttem, hol Kerry-ből, hol Londonból, hol Scarborough-ból, hol Belfastból; ...és nem vagyunk házások – a szeretője vagyok – mindig a szeretője ...”

De a szökés és az apjával való konfrontáció is bizonyítja: Franken kívül nincsen számára más. Ezért hazudja bele a szülés történetébe Franket, mint tevékeny segítőt.

Tudja, hogy a férfi lényege „ez a tehetség, mesterség, adomány, művészet, mágia, aminek ő birtokában volt, ami meghatározta, ami gondolom, a lényegét adta.” Mindenkit kirekesztő titok („produkciónak előtt ez a kirekesztés – nem, inkább kitörlés – ez a kitörlés abszolút volt: kiirtott a világból”); keserves átok („amikor nem ment a produkció – s az utolsó két évben egyre ritkábban ment, s ő egyre kétségbeesettebbé vált – olyankor foggal-körömmel rontott nekem, mintha én volnék a felelős... Én persze védekeztem. És ízekre szedtük egymást.”); sorsszerű vonzerő („Igazából nem volt szép. De amikor kilépett az emberek elé, és járt-kelt közöttük, és megérintette őket – még ha gyakran félrészeg volt is – áradt belőle valami különleges... ragyogás. Én pedig ott ültem, és néztem, és nemegyszer rajtakaptam magam, hogy azt mondom: „Ó, te szerencsés néember.”)

Bármilyen közhely, nem tud Frank nélkül élni.

Dave Rutt, flickr.com

Frank két monológja a legnehezebben megfejthető, hisz az ő személyisége a legbonyolultabb. A történetet ismerjük. A hazugságokon átlátunk, bár van néhány elképesztő („Szerettem volna, ha van gyerekem. De ő meddő volt. Különben is, az életvitelünk nem lett volna alkalmas. Talán meglett volna benne a... tehetség. És talán jobban kezelte volna, mint én. Igen. Egy gyerek, az valami lett volna.”)

A személyiség és a darab kemény magva természetesen a hitgyógyítás. A *Nyugat-Glamorgani Krónika* mives fogalmazásában így: „Valóban emlékezetes esemény történt Llanblethian régi metodista templomában tavaly december 21. éjszaka, mikor is egy utazó ír hitgyógyász, név szerint Francis Harding... tíz helybélit meggyógyított oly különböző betegségekből, mint a vakság, illetve a gyermekbénulás. Hogy ezeket a

megdöbbentő gyógyulásokat az önszugesztio idézte elő, avagy Mr. Harding csakugyan valamiféle földönkívüli erő birtokában áll... azt egyelőre nem áll módunkban megítélni."

A komoly önvizsgálat tükrében így: „Hitgyógyász – hitgyógyászat. Mesterség inaskodás nélkül, lelkipásztorkodás felelősség nélkül, elhívás nyáj nélkül... És amikor működött, amikor ott álltam egy ember előtt, és rátettem a kezemet, és végignéztem, amint egész emberré válik a szemem előtt, azok diadaltól mámoros éjszakák voltak, a beteljesülés éjszakái... – mert az életemet aláásó kérdések olyankor jelentéktelenné váltak, és tudtam, hogy arra a pár órára egész lettem és önmagam teljességében tökéletes.

hitbe vetett hit

Hanem a kérdések, a kérdések... *Páratlan és félelmetes tehetséggel ruháztattam-é fel?* – Uramisten, igen, sajnálattal közlöm. És gondolom, a másik véglet így szólt: Szélhámos vagyok-e? – ami, persze, gondolom,

nonszensz. S a két abszurd túlzás között a lehetőségek száma légió. Mi ez: szerencse? – ügyesség? – illúzió? – önccsalás? Pontosan miféle hatalomnak vagyok birtokában? Földidézhetem? Mikor, hogyan? A szolgálója vagyok? Abban áll, hogy képes vagyok valakit eltölteni a belém vetett hittel, vagy az önmagába vetett gyógyító hitet keltem föl benne? Végbe vihetném a gyógyítást hit nélkül is? De milyen hit kell hozzá? Önmagamba? – a lehetőségbe? – a hitbe vetett hit? És ez a hatalom fogyatkozik-e bennem? Lassan már csak játszod a szerepet, igaz-e? Már csak a jelmez vagy, igaz-e?... Buta dolog, ugye? Tekintettel arra, hogy tíz esetből kilencszer a világon semmi sem történt. De ezek rajzottak körülöttem mindvégig, ezek a szűnni nem akaró, gyötrő, őrjítő kérdések, amik szétrohasztották az életemet. Aztán ha már a torkom fojtogatták, whiskey-vel némítottam el őket. Az hatott egy darabig... De egyet mondhatok maguknak: egy dolgot tudtam, egy dolgot mindig tudtam, elejétől fogva mindig tudtam, részegen, józanon, mindig tudtam, mikor nem történik majd semmi."

Minden kritikai elemzés fölteszi a kérdést (egyszerűsítsük le): Mit akar Friel mondani? Mi a hitgyógyászat? Ki a hitgyógyász? A darab hál' istennek nem allegória, nem kell egyenként lefordítani az elemeit. A központi szimbólumot sem kell megfejteni. A

történet elég dús szövésű ahhoz, hogy akár szó szerint vegyük: ír hitgyógyász hazamegy Írországba meghalni. („... gondolom, mindig tudtam, hogy előbb-utóbb ott végezzük.”) Aztán a fogalmat kiterjeszthetjük így: bármilyen nemzetiségű művész (író, festő, zeneszerző) hazamegy meghalni.

Hisz minden művész varázsló is egyben, valamint lelket gyógyító csepűrágó.

Belfast, Jeremy, flickr.com

A Frielt világhírűvé tevő, következő darab bemutatója 1980. szeptember 23-án volt Derryben, a Field Day színházban[25]. A Field Dayt (terepgyakorlat, a két szó rímel a két alapító nevére) az író és Stephen Rea színész alapította Seamus Heaney és más irodalmárok, zenészek társaságában, hogy a hivatásos színházaktól függetlenül bemutassanak évi egy darabot, és kezdjék felrázni apátiájából az észak-ír társadalmat.

A cselekmény 1833-ban játszódik Donegalban, közelebbről Baile Beagben. Az eredeti cím, *Translations* (fordítások) az akkor és ott együtt élő két nyelvre, a többségi írre és a kisebbség által használt angolra utal. A szöveg mindvégig angol, az ír-gael nyelvű szereplők is angolul beszélnek; az író egyértelműen jelzi a nyelvhasználatot. A két nyelv közötti közlekedést az teszi szükségessé, hogy angol utászok érkeznek a településre azzal a megbízással, hogy készítsenek pontos térképet az országról. A szereplők többször kísérletet tesznek a maguk vagy a másikkak nyelvének meghatározására.

A hadsereg által fizetett – bailebeagi – tolmács, Owen így: „Az a dolgom, hogy eme fura, archaikus nyelvet, melynek használatában ti úgy megátalkodtatok, őfelsége derék angoljára fordítsam.”

a remény és az öncsalás

A helybéli iskolamester, Hugh, az angolról: „... némelyikünk olykor – bár természetesen a község határán kívül – beszél, de általában akkor is adásvételi célzattal, melyre Lancey úr

(az utászok kapitánya) anyanyelve, úgy tűnik föl, kiváltképpen alkalmas.” Ugyanő az író: „Igen, gazdag nyelv, főhadnagy úr, tele a képzelgés, a remény és az öncsalás mitológiájával – szintaxisa dúskál a holnapokban. Ez a válaszuk a sárkunyhókra, az örök burgonyaevésre; egyetlen módszerünk arra, hogy megfeleljünk a szükségképpeneknek.”

A szép, fiatal Maire szerint: „Mindnyájunknak meg kellene tanulnunk angolul... A Felszabadítónk[26]... szó szerint ezt mondta: A régi nyelv a modern fejlődés gátja.”

Az angol nyelv döntő fölényét előre jelzi a kötelező népoktatás[27] híre:

„Bridget: ... hatévesen kezdi el az ember, és tizenkét éves koráig nem szabadul... minden háztól minden gyermek köteles mindennap bemenni, és egész nap ott lenni... És amint az ember beteszi a lábát, egyetlen ír szót nem hall többé. Megtanítják angolul, és minden tantárgyat angolul tanítanak.”

Baile Beagben az oktatást addig az iskolamester (részegsége esetén a fia, Manus) által működtetett „zugiskola” jelentette: tanítottak elemi írás-olvasást, számtant, de akár haladó latint-görögöt is. Az új iskola vezetésére – érdemei jogán – Hugh pályázik. Természetesen nem fogja elnyerni az állást.

Ulster, Dave Rutt, flickr.com

A két nyelv első találkozása tiszta bohózat: Lancey kapitány „először úgy szólal meg, mintha gyermekekhez beszélne: árnyalatnyival hangosabb a kelleténél, és kínosan tagol minden szót.” Miután kísérlete vihogást vált ki a falusiakból, Owen megígéri, hogy fordít. (A Molière *Úrhatnám polgárjából* ismerős módon.)

„Lancey: Őfelsége kormánya elrendelte, hogy ezen országról most először átfogó térkép készíttessék az általános háromszögelés elve alapján; ez magában foglalja a részletes hidrográfiai és topográfiai információkat is, melyek alapján a hat hüvelyk az

egy angol mérföldhöz léptékű térkép elkészül.

(Owenre néz)

Owen: Egész Írországról új térképet csinálnak.

(Lancey Owenre néz: ez minden? Owen biztatólag mosolyog, és jelzi: lehet folytatni.)"

A darabnak magyarul a *Helynevek* címet adtam. A hat hüvelyk léptékű térképen ugyanis csak az angol hatóság számára értelmezhető, angol szájjal kimondható helynevek szerepelhetnek. (Ezekért felelős Owen és a főhadnagy.) Az eredmény: az ír név rendszerint durva angol átírásban, vagy egy új, sosem volt angol név. (Ami szükségképpen emlékeztet az 1920 utáni román, csehszlovák, szerb-horvát-szlovén sovinszta rezsimek eljárására.)

Fordítói megjegyzésem: „Az eredetiben az ír helynevek gaelül állnak, amíg hatósági parancsra nem angolosítják ezeket. Erről szól a darab. Van néhány angol helynév is, természetesen angolul. Ha a helyneveket lefordíthatatlanul hagyom, a darab nem szól semmiről. Ha csak az angol helyneveket magyarítom, épp a méltóságukban megcsúfolt írektől idegenítem el az olvasót. Ha csak a gael helyneveket magyarítom, angol szavakat hagyok a darabban, melynek amúgy teljes szövegét lefordítottam.

istenkísértés

Kizárólag az istenkísértést éreztem logikusnak. A magyarításhoz Orbán Balázs[28] adta a legtöbb ötletet. A közismert helyneveket természetesen változatlanul hagytam.”

A cselekmény a kezdeti „idill” után tragikusba fordul. A romantikus ír-barát, botcsinálta katona Yolland beleszeret a szép Maire-be, aki viszontszereti. A betyárnak/fölkelőnek állt Donnelly-ikrek elrabolják Yollandot, talán meg is ölik. A lappangó konfliktusok ezután sorra robbannak. Az utászok parancsnoka fegyveres alakulatokért küldet, megszervezi a kutatást, melynek eredménytelensége esetén a következőket helyezi kilátásba:

„Lancey: A jelen időponttól számított huszonnégy órával kezdődőleg „Kistanás” teljes állatállományát megsemmisítjük.

(Owen Lancey-re mered)

Azonnal fordítsa!

Owen: Holnap ilyenkor ami lábasjószágot Kistanyáson találnak, lelövik – hacsak meg nem mondja valaki, hol van George.

Dave Rutt, flickr.com

Lancey: Amennyiben az említett intézkedés eredménytelen maradna, a jelen időponttól számított negyvennyolc órával kezdődőleg kitelepítjük a lakosságot, és megsemmisítünk minden lakóépületet a soron következő területeken...

Owen: Ilyet csak nem...!

Lancey: Végezze a munkáját! Fordítson!

Owen: Ha addigra sem lelnek rá, holnapután ilyenkor elkezdik a kilakoltatást, és lerontanak minden emberi lakhelyet a következő tanyákon...

Lancey: *(listáról olvassa)* „Sertésdomb.”

Owen: Disznóvár.

Lancey: „Forró Föveny.”

Owen: Gyöngyöstorka.

Lancey: „Feketekó.”

Owen: Feketekő.

Lancey: „Fennsík.”

Owen: Fejérláz.

Lancey: „Királyszikla.”

Owen: Királyfő.”

Lancey csupán a szolgálati szabályzatban előírtakat foganatosítja. De ez elég, hogy a falusi legények beálljanak a fölkelők közé. És hamarosan Owen is csatlakozik hozzájuk.

A darab alaphelyzete – mint nehéz sorsú népeknél annyiszor – maga a történelem. A Donnelly-ikrek a brutálisan levert 1798-as fölkelést folytatják; a falusiak minduntalan érezni vélik az „édeskés szagot”, a rothadó krumpli-hajtások szagát, az 1845-49-es iszonyatos éhínség előhírnökét.

1798 a minden gyöngébbet lenéző-leszóló Hugh eltékozolt tehetségére is magyarázatot ad:

a mieink utáni vágy

„Hugh: Ama tavaszi reggelen, 1798-ban. Csatába indultunk... Két ifjú hős, vállukon lándzsa, zsebükben az *Aeneis*... Istenek voltunk ama reggelen; én ráadásul nemrég vettem nőül a *saját*

istennőmet, Rectainn leánya Fekete Caitlinnt, nyugodjék békében. És hogy elhagyom őt s a bölcsőben szunnyadó fiamat – az is csupa hősiesség volt... Így meneteltünk – meddig is? – Vargyasvölgyig. Huszonhárom teljes mérföldet egyetlen nap alatt. És ott, Phelan kocsmájában, ránk tört a honvágy, akár Odüsszeuszra, a mi Ithakánk után. A *desiderium nostrorum* – a mieink utáni vágy. Nekünk a *pietas* régebbi, csöndesebb dolgok iránti kötelességérzetet jelentett. És az volt életem leghosszabb huszonhárom mérföldje, hazafelé.”

Fölesküdni egy ügyre, és megúszni a hősi halált! Erre csak a tipikus ír megoldás ad gyógyírt: berúgni, de úgy, hogy átessen a bölcsőben szunnyadó fián, újra meg újra berúgni, hogy a saját istennőjét halálba hajszolja.

A darabot átszövik a más-más kontextusban ismétlődő motívumok. Jóval Lancey után Yolland a szerelmi jelenetben „hangosabb a kelleténél, és kínosan tagol minden szót.” Ugyanitt Yolland és Maire vall szerelmet egymásnak a felváltva sorolt helynevekkel, jócskán Lancey és Owen dermesztő kettőse előtt. Ugyanilyen motívumként működnek Hugh megismétlődő A. B. (de soha nem C.) felsorolásai, vagy a többszörösen hivatkozott, bár színre nem lépő Donnelly ikrek.

A dús szövetű darabban lépten-nyomon találkozunk tragikus-groteszk félreecsúszásokkal.

Szentháromság templom, Ballylesson, Snapshooter46, flickr.com

Manus nem pályázza meg az állami iskola igazgatói állását – pedig méltó és esélyes volna rá – mert felelősnek érzi magát az apjáért, aki csecsemőkorában megnyomorította.

Maire mellőzi Manust, aki az íratlan törvények szerint szerető, jó férje lehetne, mert minden észszerűség dacára beleszeret Yollandba.

A Donnelly-ikrek az írségbe szerelmes Yollandot rabolják el (ölik meg?), nem egy profi katonát.

A brutális gyarmati eljárást levezénylő Lancey alapvető szándéka szerint józan reformer, aki „Írország érdekeinek előmozdítására és a méltánytalan adózás terheinek mérséklésére törekszik.”

A darab történelmi tanulságát végül a megbecsülésünkre kevésbé méltó Hugh mondja ki: „Ezeket az új neveket meg kell tanulnunk... Meg kell tanulnunk, hogy sajátunkként használjuk őket. Honossá kell idomítanunk őket. A saját új otthonunkká.”

Az ír nép nyaktörő utat járt végig, hogy az idegen nyelvű térképen önmaga maradjon. S a huszadik század eleje óta angolul hatékonyabban küzd a maga nemzeti függetlenségéért és kultúrájáért, mint korábban bármikor.

Az *Indulatmondatot*[29] 1982-ben mutatta be a Field Day Derryben. Szándéka szerint – hisz azonos díszletben játszódik – a *Helynevek* bohózati párdarabja. A színház eredeti (pontosabban 1900 és 1930 közötti) formájában helyreállított zsúptetős tengerparti parasztház Ballybeg határában. Kétszárnyú faajtó, falépcső a felső szintre, három láncos facölöp, melyekhez a teheneket fejéshez, illetve éjszakára kikötötték; minden bútor, használati tárgy „hiteles”, vagyis echte.

a népi kultúra rajongója

A ház egyik tulajdonosa, a helyzeteket s a nőket ügyesen kezelő Jack cselet fundál ki barátja, az élehetetlen Tim megsegítésére: utóbbi mint tulajdonos fogadja szerelmét,

Susant és annak apját, dr. Donovan szenátort, a népi kultúra rajongóját, aki könnyen elintézheti neki, hogy bölcsészkar tanársegédi állásában véglegesítsék. Egy óra múltán a vendégek távoznak, Jack kiviszi Timet a buszhoz, és hazahozza Evette Giroux-t egy kellemesnek ígérkező hétvégére.

Az alap-cselet Jack utóbbi megtoldja: beállít, mint a közelben lakó német Sóder Marty, és a házért egy vagyont kínál, melyet Tim visszautasít, amivel még inkább imponál Dr. Donovannak.

A dolog épp elég meredek, ráadásul (bár sejtelmük sincs róla) a házban ott vendégeskedik Tim tanszéki kolléganője, diákkori szerelme, Claire.

Tim irtózik a cseles szereptől, mégis próbálja eljátszani. Így amint a látogatók megérkeznek, egyre többet, egyre bolondabbul kénytelen hazudni. Kínjában hazudik és lelki-furdalásosan, amitől még groteszkebb az egész. Amikor végleg belegabalyodik a bohózati hazugsághálóba, Jack elhíreszteli róla, hogy dührohamokkal terhelt súlyos idegbeteg.

Dave Rutt, flickr.com

Dramaturgiai szükségszerűség, hogy a néző rokonszenvét a jószándékú, élheterlen Tim élvezze, de az is, hogy ő legyen a bohózi kárvallott. Ő az, akinek zsebéből Claire, a kaján ír tündér dr. Donovan és Susie szeme láttára kivarázsolja hol a melltartóját, hol a bugyiját, és rá hagyja a magyarázatot. Ő az, aki ellen bosszút esküszik a „cserepes” (szerényebb kandalló):

„Tim: (lehajol, hogy jobban megnézze, abban a pillanatban visszacsap a füst a kéményből) Jaj, istenem! (megtántorodik, patazkik a könny a szeméből, lihegve botorkál; lekapja a szemüvegét, megtörli a szemét, megtisztítja a szemüveget.)” A jelenet a darab során hatszor ismétlődik, rendszerint amúgy is kínos helyzetben.

általános zűrzavar

Bár nem minden tárgy pikkel éppen Timre: a kétszárnyú ajtó a tengeri szél egy-egy rohamára váratlanul kinyílik („valami baj van a retesszel”) a darab során ötször; a huzat két ízben a petróleumlámpát is elfújja, hosszabb-rövidebb időre sötétbe borítva a színt, fokozva az amúgy is általános zűrzavart.

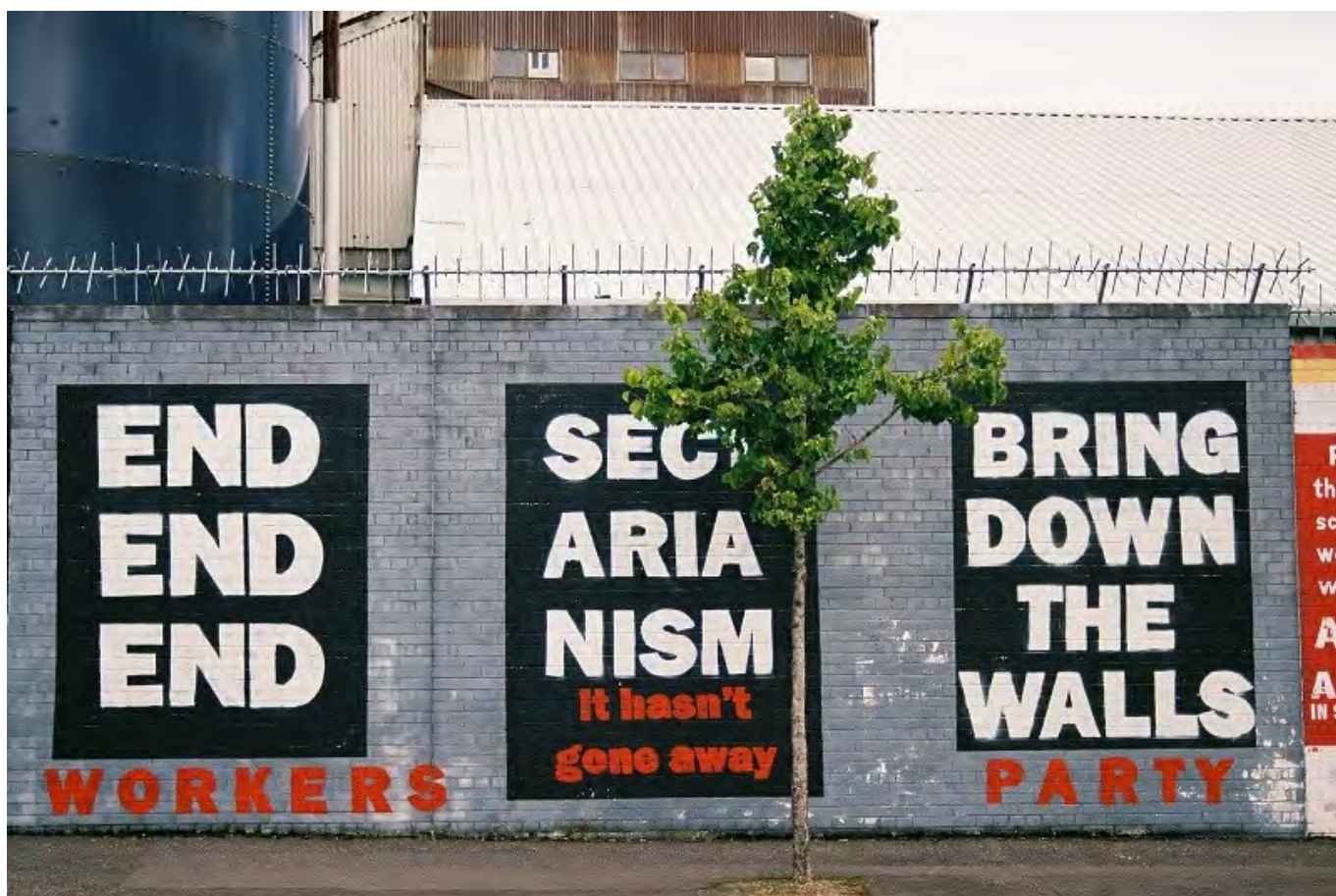
Van végül a tökéletesen ártalmatlan három láncos facölöp. Dr. Donovan szenátor, akinek népnemzeti frázisait a fiatalok többször parodizálják, kis lírai történetet improvizál:

„Az asszony a tűz mellett kötöget, a gyermekek körben a lábánál. Én pedig belépek, és bevezetem legdrágább e világi vagyonomat: a tehenemet! Ő... lassan, nyugodtan átbattyog a konyhán, majd itt megáll, hogy bevárjon; fejét a cölöphöz hajtja, ahová már jó előre odakészítettem egy nyaláb szénát. ... fogom a sajtárt, a zsámolyt, és odaballagok. Fölemelem a láncot. (*Végigjátssza*) Nyugodtan átvonom a nyaka fölött, majd ezzel a kis kapoccsal rögzítem. Így ni. Akkor aztán megfejem a tehenkét... Varázsos jelenet, nemde? Igénytelen kis jelenet, mégis valahogy lelkem gyújtópontjába világít.”

A darab végén Jack, akinek minden szóba jöhető női szereplővel volt legalább egy flörtje, és mindet ugyanavval a szöveggel szédítette, képtelen megzabolázni a kárörömét:

„Micsoda rohadt, mocskok egy nap!... Mégis szerzett nekem egy pillanat abszolút gyönyörűséget: bejöttem, valaki lámpát gyújtott – és ott állt dr. Dagály négykézláb, és rinyált, mint eb a karó közt!... Gondolom, azt kívánta bemutatni nektek, hogy kötötték meg a teheneket annak idején.”

De az ő kiszabadulását már nem látjuk: a ház föltehetőleg ráomlik a szereplőkre.

Belfast, El Mambo Taxi, flickr.com

A bohózat egyre újabb ötletekkel szolgál: például Tim nem minden hazugságot maga talál ki, némelyiket más adja a szájába:

„Donovan: És magad raktad rá a zsúpot?”

Tim: Igen...

Donovan: Derék fiú vagy. Mivel zsúpoltad?

Tim: Zsúppal.

Donovan: Taposott szalmával vagy kévés zsúppal?

Tim: Taposott szalmával.

Donovan: Az melegebb, mint a kévés zsúp, de nem olyan tartós. Nem így találod?

Tim: Nem olyan tartós, de melegebb."

Más hazugságai önálló életre kelnek:

„Susan: Nora Dan?

Nora: Nora Dan, persze hogy.

Susan: Akkor maga a terepes! Képzeld, apuci, terepezik!

Donovan: Mit csinál?

Susan: Terepezik a homokdűnéken... Úgy is hívják: Terep Nora!"

Dr. Donovan szénátort először Jack említi a találó dr. Dagály néven, azután Tim Sóder Martynak; végül Marty teljes tisztelettel magának dr. Donovannak.

tájnyelvi furcsaság

közli:

Marty egyébként is bő hozamú forrása a szöveg humorának. Nem beszél rosszul angolul, csak minden abszurdumot tájnyelvi furcsaságnak értelmez. Tim, amikor Jacknek nézi, kétségbeesetten

„Te vagy McNeilis! Te vagy McNeilis. Én Gallagher vagyok, Gallagher, Gallagher!
(mindkét mutatóujjával a halántékára bök, valahányszor a Gallagher szót kimondja)“

Röviddel ezután Marty bizalmasan beszél „dr. Dagálllyal“:

„Marty: Ha szabad megjegyeznem, doktor úr, azt hiszem, a barátja, Herr McNeilis, ööö...“

Donovan: Gallagher?

Marty: Pontosan, doktor úr. Pontosan. *(megérinti a homlokát)* Egy kicsinyég gallagher. Ő maga mondta nekem. Azt mondta: Én gallagher vagyok, gallagher, gallagher. Tehát gondosan óvakodjunk, ja?“

Végül a leláncolt dr. Donovan mondja a kéretlenül felbukkanó Evette-re: „Vigyétek innét ezt a nőt! Egy kicsinyég gallagher.“

Más, „gratuite“ elemek föltehetőleg a próbák során jöttek létre:

„Nora: Leláncolta magát, persze hogy. Ráadásul ez az ócska lánc olyan rozsdás, mocskos, hogy tönkreteszi a szép ruháját... *(erőteljesen porolni kezdi a doktort)* ... Ne mocoogjon... Hogy fejjük meg, ha kirúg, és csapkod a farkával... Nyugton maradj, a barom istenedet, vagy rád vágom az ajtót! ...“

Donovan: *(énekel)* Maradj velem, mert mindjárt este van, nő a sötét, ó, el ne hagyj, Uram...

(Claire a doktorral együtt énekel)“

A végeredmény: harsányan mulatságos, enyhén szatirikus, igen jól előadható**[30]** bohózat.

Christopher Tweed, flickr.com

1990. április 24-én mutatta be az Abbey az író legsikeresebb, valóban világsikerű darabját, a *Pogánytáncot*[31].

Roszmájú színházi pletyka szerint a siker oka, hogy a darab hálás szerepet kínál öt hálátlan korú, harminchat-ötven éves színésznőnek. Szerintem a darab gazdagsága, elégikus szépsége az ok.

A szerkezet kipróbáltan megbízható: öt monológ, s a közjük komponált, jóval testesebb jelenetek.

A monológokat a fiatal férfi, Michael mondja: hétéves korára, 1936 nyarára emlékezik: hol egy-egy szereplőt jellemez, hol előre gondol a cselekményen belül, hol a maga jelen idejéből visszatekintve lezárja a szereplők sorsát. Friel ügyesen elkerüli az érzelgősség (a gyerek-szereplő) csapdáját: (*„A kisfiúnak szóló egyetlen mondatot sem szabad egyenesen a narrátornak, a felnőtt Michaelnek címezni... Michael normális hangon válaszol Maggie-nek.”***[32]**)

A kisfiú „törvénytelen gyermek”, akit öt nő vesz körül: anyja, Chris (26 éves), az „együgyű” Rose (32), aki kesztyűkötéssel keres némi pénzt, akár Agnes (35) a lázadó; Maggie, Michael barátja, aki a háztartást vezeti; Kate (40) az egyetlen, aki tanítónőként rendszeres fizetést kap, s emiatt vita esetén magának követeli a döntés jogát. Ebbe a kis közösségbe érkezik bátyjuk, Jack atya (53), megromlott egészségi állapota miatt küldték haza a katolikus egyház ugandai missziós lepratelepéről.

a szabadság hiánya

1936., De Valera Írországa: a bezártság, a szabadság hiánya, a nyomorúság a *Philadelphia, itt vagyok* kapcsán leírtaknál is nyomasztóbb. A plébános (a rangidős helybéli pap) élet-halál ura, különösen az állami intézményekben, például az iskolában.

A szorongató szűkösség, a nyomasztó bizonytalanság keltette konfliktusok olykor szükségképpen robbannak:

„Kate: Majd a kesztyűpénzből megveszed**[33]**, ugye? Eddig azt hittem, amit Rose-zal megkerestek a kötéssel, épp, hogy a ruházkodásokra elég.

Agnes: Nem az iskolában vagy, Kate.

Kate: Mindenesetre a háztartáshoz még egyetlen fillért sem ajánlottatok föl.

Agnes: Kate, légy szíves...

Kate: De most már futja belőle egy új rádióra is. Nagyszerű!

Agnes: Minden áldott nap minden tál étel, ami eléd kerül, az én főztöm.

Kate: Talán el kéne kezdenem kesztyűt kötni?

Agnes: Minden egyes ruhadarabot, amit fölveszel, én mosok. Én tisztítom a cipődet. Én ágyazok neked. Mi ketten, Rose és én. Kifestjük a házat. Kisöpörjük a kéményt. Lesarlózzuk a fűvet. Beosztjuk a tüzelőt. Tudod, mik vagyunk mi neked? Két ingyen cseléd.

Rose: És tudod, hogy az iskolában mi a csúfneved? Gúnár!"

Kate csakugyan mindig az elfogadott normák kordájában akarja tartani hűgának viselkedését, szavait, még a gondolatait is. De ezt a szerepet nem meggyőződésből vállalja.

„Kate: Tényleg egy szenteskedő hárpia vagyok, igaz? ... Az ember keményen dolgozik a munkahelyén. Megpróbálja egybetartani a házat... mert hisz a felelősségben, a kötelességben és a rendben. És akkor egyszer csak azt veszi észre, hogy mindenütt hajszálrepedések tűnnek fel, hogy kicsúsznak a dolgok a kezéből, hogy az egész borzasztó törékeny, és már nem sokáig tartható egyben. Nemsokára minden összeomlik... És a doktor azt mondja, nem valószínű, hogy Jack atyának zavart volna az agya, hanem a feletteseinek valószínűleg nem volt más választásuk, mint hazaküldeni... És ma igenis beszéltem a plébánossal. Azt mondta, csökken a létszám az iskolában, és lehet, hogy nyár végétől nem lesz munkám. De a létszám nem csökken... Miért hazudik nekem?”

Roberto Taddeo, flickr.com

A tiráda – a nyilvánosan elmondott monológ – fontos eleme a darabnak. Michael epikus monológjaitól eltérően mindegyik lírai vallomás.

Maggie emlékezése egy hajdani táncversenyre: az „ifjú asszony” vallomása a kényszerű férfi-nélküliségről. (Az elfojtott szexuális vágy motívuma gyakran felbukkan egy-kétmondatos, fanyar humorú célzásokban, melyeket Kate mindig rendre utasít.)

Számomra legmeghatóbb az immár erőre kapott Jack vallomása:

legtöbbjük leprás

„Jack: (össze szoktunk gyűlni)... hogy áldozatot mutassunk be Obinak, leghatalmasabb földistenünknek, hogy nőjön a gabona. Vagy hogy kapcsolatba kerüljünk eltávozott őseinkkel, hogy tanácsaikban és bölcsességükben részesülhessünk... Szóval az évnek ebben a szakában odaát – az ugandai aratás idején – van két csodálatos szertartásunk: a Jam-

gyökér ünnepség és az Édes Kaszava ünnepség... Szóval: nagyon komolyan és ünnepélyesen kezdődik... Aztán... szinte észre sem lehet venni, meddig tart a vallásos szertartás, és hol kezdődik a közösség örömnépe. Tüzeket gyújtunk a kör mentén; színes porokkal kifestjük az arcunkat, törzsi énekeket énekelünk, és pálmabort iszunk. Aztán táncolunk, táncolunk, táncolunk – gyerekek, férfiak, nők, legtöbbjük leprás, sokuk lába idomtalan, vagy éppen hiányzik; táncolunk, akár hiszitek, akár nem, napokig, megállás nélkül. Ennél szebbet el sem lehet képzelni!

Hát igen, a ryangai figyelemreméltó nép... Olyan nyíltszívű emberek!... Te biztosan imádnád őket, Maggie. El kéne jönnöd velem, amikor visszamegyek!"

Ez az igazi otthon, az igazi közösség, nem a ballybegi plébános diktálta rend.

Aztán a városi kisüzem miatt megszűnik Rose és Agnes bedolgozói munkája; Jack ryangai honvágya miatt a plébános elbocsátja Kate-et; Agnes pedig leveszi a gondot a családról: Rose-zal együtt elhagyja Írországot.

Mint a cím is jelzi, a darab lényegi eleme a tánc, a felhorgadó szexuális vágygal gyakran teli tánc. Az öt nővér vad, éneklő-kiabáló-rikongató tánca; Michael szüleinek elegáns tánca; Jack magányos, csoszogó tánca; Gerry tánca Agnesszel, majd Maggie-vel. Nem is szólva a Maggie, Jack és Michael monológjaiban-tirádáiban leírt táncokról, valamint a darab záróképéről:

„Nagyon halkán beúsznak az It's time to say goodbye zenéjének foszlányai – nem a rádió hangszórójából.... mindenki lágyan ringatózni kezd egyik oldalról a másikra... Ez a mozgás olyan finom, hogy nem lehetünk benne teljesen biztosak, vajon nem csak mi képzeljük-e.

Michael: Ha meg akarnám nevezni ezt az emlék-káprázatot, így mondanám: tánc. Tánc: lehunyt szemmel, mert ha a szemek felpattannának, megtörne a varázs. Tánc: ... mintha most ez a rítus, ez a szavak nélküli szertartás volna a beszéd – a suttogás, amely titkos és szent dolgokat hivatott közölni, mintha ezáltal érintkezhetnénk valamely másik, titokzatos világgal..."

- [1] Cavan, Monaghan, Donegal.
- [2] Fermanagh, Tyrone
- [3] Antrim, Armagh, Down, Londonderry
- [4] Angolul nem értelmezhető.
- [5] Akkor a lakosság egyharmada, ma már kétötöde.
- [6] A brit korona fennhatóságához ragaszkodó.
- [7] A szakadás 1969-ben történt. A Hivatalos Szárny elvetette volna a fegyveres harcot, de kisebbségben maradt, és hamarosan elvesztette jelentőségét.
- [8] Írország 1973 óta tagja az Uniónak.
- [9] A kilencvenes évek közepén Írország budapesti nagykövete nyilvánosság előtt kijelentette, hogy a katolikus Írországban kevés dologtól undorodnak úgy az emberek, mint az Ír Köztársasági Hadsereg nevű valamitől.
- [10] *The Loves of Cass McGuire* (BBC 3 1961, színdarabként 1966, Radio Eireann 1967)
- [11] Papp Zoltán fordítása
- [12] *Philadelphia, Here I Come!* 1964, Dublin, Gaiety/Gate; BBC 3rd 1965; Philadelphia, Boston, New York 1966; Brighton, Oxford, Manchester, London 1967.
- [13] Fordította NóvÉ Béla, in: *Philadelphia, itt vagyok!* Európa, 1990.
- [14] A későbbiekben Kistanyás
- [15] Mint ezt John McGahern megírja az ír cenzúrahivatal által betiltott regényében (*The Dark*, 1965)
- [16] A főszereplő két színész alakította két éneje először: O'Neill *Örökkön örökké* (*Days without End*, 1933)
- [17] Amerikában Chicago, 1973. október.
- [18] Bertha Csilla, Utószó – in: *Philadelphia, itt vagyok*, Európa 1990.
- [19] Mihályi Gábor fordítása, Nagyvilág 1974. 5.
- [20] Eredetileg a jobbágyi kötelességek alóli kitüntető szabadságot jelentett; ma díszoklevél jár vele.
- [21] Brecht hihetetlenül népszerű volt a brit színpadon.
- [22] Pl. Okostóni Sean O'Casey *Az eke és a csillagok* c. darabjában
- [23] *Faith Healer*; Boston 1979. február 23. Dublin 1980. augusztus, London 1981. március
- [24] Ahol nem jelölöm külön: saját fordításom.
- [25] Cleveland-New York 1981.
- [26] Daniel O'Connell 1775-1847, politikus, a katolikus emancipáció és az alkotmányos ír önállóság harcosa
- [27] Az első elemi iskolákat 1831-ben építtette az állam.
- [28] A Székelyföld leírása – Európa, 1982.
- [29] *Communication Cord*
- [30] A Soproni Petőfi Színház sikerrel játszotta.

[31] Dancing at Lughnasa – Katona József Színház 1993, Kecskemét 1996, Sopron 2002

[32] Upor László fordítása

[33] Az új rádiót a rozoga helyett

felső kép | Horn Head, Will Bakker, flickr.com

Szirmai Panni

HÉTFŐ

2017-12-04 | PRÓZA

Ki kellene számolni, hány hétfő van az ember életében. Ha a hazai átlagéletkort vesszük alapul, közel 80 évre számíthatnánk, de már a 83-at is megértem... Ahány hét van az évben, átlagosan annyi hétfő jár hozzá. Ebből kijönne, hány hétfő reggel van még előttem. Amiből kiszámítható, hány csésze kávé fogok meginni még az életben, ha csak hétfőn iszom kávé. És ha ez megvan, az is kijön, mennyit költök még

átlagosan kávéra, persze ha otthon iszom. Mondjuk, kétszemélyes kotyogóst használok, és én iszom meg egyedül, de csak hétfőn. Ha az inflációt is hozzávesszük, kiderül, hogy átlagosan mennyibe kerül egy kávé és mennyibe kerül hátralévő életemben az összes kávé. Ha csak hétfőn iszom. Persze, életem során lehetnek hétfők, amikor nem otthon iszom, vagy egyáltalán nem iszom. A kávé jól bevált módszer, a koffein frissen tartja az elmémet.

keserűen szeretem

Például kávéztam azon a hétfőn, amikor az utcákon hömpölygő tömeg verte az ütemet – amikor megdőlni látszott a régi rend. Aztán másképp alakult a történelem, közben megszületett a második és a harmadik gyerek, különböző kutyák és szobanövények váltakoztak a lakásban. De hétfőnként mindig megvolt a kávé. Kávéval a kezemben néztem, ahogy beszerelik az első színes tévéket. Hogy örültek a gyerekek! Éppen kávéfőztem, amikor bemondták, hogy leomlott a fal. Elfogyott a kávé, és a szomszédnak csak pótkávéja volt azon a hétfőn, amikor a férjem közölte, hogy elhagy, mert máshol rendes kávé kap. Mindig történik valami, csak kávé, az legyen. Az évek során megváltoztak a kávéfogyasztási szokásaim, már nem teszek bele se tejet, se cukrot. Keserűen szeretem. Az unokáim szerint ez a világnézetemre is kihat. De ők nem értik a kávé igazi jelentőségét. Ez visz rendszert a mindennapokba. Ma például nincs hétfő, nem is ittam.

A rövidnek látszó jövőben is egyes alkalmakkor biztosan iszom majd kávé. Például ha végre hazamehetek innen. Tönkretesz ez a hely, nem jók a szabályok. Bár tudom, hogy bele kellene nyugodnom, de nem lehet itt megszokni. Nem is értem, miért nevezik „öregotthonnak”. Én sosem voltam igazi házitündér, de ennél még nálunk is otthonosabb volt. És a kávé is rossz itt. Nem rendszeren, kotyogósban főzik, túl híg és zaccos. Nem is adnak két adagot egyben, hiába kértem. Ha lenne hova hazamenni, elővenném a kotyogóst. De csak hétfőn, kedden már megy az élet kávé nélkül is.

kép | Tomáš Štolfa, flickr.com

Inczédy Tamás

SUNYI CSODÁK

2017-12-10 | NOVELLA

– Csoda készül itt ma este – mondta Suny polgármestere a jegyzőnek.

A kultúrház ajtajában álltak, hogy a falugyűlésre szállingózókat köszöntsék. A jegyző hallgatott egy darabig, próbálta kitalálni, miféle csodáról beszél a polgármester, ez a megrögzött ateista.

Ő maga a jegyzőség mellett futballbíró is volt, sokan mindkét terület kivételes szakemberének tartották, mások viszont született pancsernek. Tudta ő is, hogy tekintélye ingatag lábakon áll, egy hete sem volt, hogy a falu focicsapata kikapott a szomszéd településtől, Bödörzsugytól, egyesek szerint épp az ő játékvezetői hibája miatt.

A jegyző évek óta, ha tehetne, kerülte az egyenes beszédet. Ezúttal nem volt veszténivalója, és valamit kellett mondania.

– Meglátod, polgármester úr, nem lesz itt semmi különös. Ez lefutott meccs.

A falugyűlés kimenetele csakugyan nem volt kétséges. Mindenki egyetértett: a lerakót elutasítják.

– Pont ezt mondom – válaszolt a polgármester –, ha ezek egyetértenek valamiben, az önmagában is csoda.

búzraktár

A polgármester rövid bevezetővel készült, de azt is alig tudta végigmondani, mert a falubeliek minduntalan felugráltak és bekiabáltak. Hogy nem hagyjuk ezt a szent helyet, ahol szüleink és a nagyszüleink, meg hogy ha ebbe belemegyünk, a falu örökre búzraktárrá változik, és hogy csak a testünkön keresztül, sőt még mit nem, azon keresztül sem, hogy nem engedhetjük, mert akkor mi leszünk Búzfalva meg az ország seggluka, sőt a kontinensé, majd meglátjátok, a környéken mindenki Szagfejeknek meg Büdösöknek hív bennünket – hova lesz akkor a sunyi büszkeség?!

A polgármester leszögezte, hogy ő tiszteli a falu akaratát, de mielőtt szavazásra bocsájtaná az ügyet, a forma kedvéért meg kell adnia a szót a lerakót építő cég képviselőjének.

Hirtelen elcsendesedtek, és kíváncsian keresték tekintetükkel, kivel is gyűlik meg a bajuk. A cingár kis alakot legtöbben eddig észre sem vették. Míg a pódiumhoz ért, mérgesen, feszülten figyelték.

Aztán fülelniük kellett, olyan halkán beszélt az az ember. Nevetséges volt, ahogy a makacsul orra hegyére csúszó szemüvegét középső ujjával igazgatta.

Elmondta, hogy a falu mennyit nyer a lerakóval, s hogy ez azt jelenti, minden egyes falubéli pénzt kap, ha megszavazzák a telep létesítését.

– És mennyi pénzt? – kiabált be Suny legidősebb bekiabálója, de olyan hangsúllyal, mint aki egy jó viccet készül felvezetni, és alig várja, hogy lecsaphassa a poént, amit aztán évekig megemlegetnek Suny kocsmájában.

A cingár kis figura lapozgatott a kezében tartott paksamétában, kikereste az oldalt, amelyen az összeg szerepelt. Ismét feltolta orrnyergén a szemüveget, és szenvtelenül mondta a számot.

Mintha egy mesebeli varázsló kővé változtatta volna az összegyűlteket, mozdulatlanul ültek, síri csendben, elkerekedett szemmel. A polgármester és a jegyző összenézett.

– Nem szavazzuk meg! – harsant valaki. A falu legifjabb harsogója volt, és úgy pattant fel székéről, hogy az felborult.

Az ifjú várta, hogy mások is követik példáját, s legalább verbálisan meglincselik ezt a nyamvadt városi gilisztát – de a falubeliek ehelyett órá néztek mérgesen, társai meg nagyokat hallgattak, a szokásos hóbörgés helyett szótlanul meredtek a padlóra. Végül is az öregasszonyok lepisszegték. Felállította székét, és leült.

sok kellemetlenséggel jár

A vékony kis ember elmondta, hogy ő, illetve a cég, amelyet képvisel természetesen teljes mértékben megérti, ha a falu nem járul hozzá egy ilyen típusú és

valóban sok kellemetlenséggel járó lerakóhoz. Valaki megkérdezte, hogy akkor mihez kezd a cég. Abban az esetben, felelte, neki az a dolga, és itt megint belenézett a papírkötegébe, nos tehát neki akkor az a dolga, hogy próbát tegyen a szomszédos Bödörzsugy nevű településen.

Rögtön hozzátette, hogy az uralkodó széljárás és a távolság figyelembevételével viszont egyértelműen megállapítható, hogy ebben az esetben Suny nem jogosult semmiféle kompenzációra. A hallgatóságon hidegrázós moraj futott végig.

A kis ember még számtalan mérési adatot ismertetett, felolvasta a várható környezeti hatásokkal kapcsolatos kutatás eredményét, a várható szag kiugró mértékéről is

beszámolt, de a falubeliek nem nagyon figyeltek. Mindenki számolt. Osztottak-szoroztak, s mire az ember mondókája végére ért, a hallgatóság többsége képzeletben már elköltötte a pénzt.

Szavazáskor Suny lakossága egyetértett. A cég képviselőjét nagy udvariaskodás közepette kísérték a kocsijához, egy héttel később pedig, az ünnepélyes alapkövetéltelkor már úgy köszöntötték, mint rég nem látott rokont vagy jó ismerőst.

Az eseményen ott volt az egész falu. Mintha lakodalomra jöttek volna össze a sunyiak – kiöltözve, vidáman. Az ünnepség végén az eredeti megállapodás szerint mindenki rendben megkapta a pénzét.

Nagy csujjogatas közepette a cingár kis embert a vállukon akarták a kocsmába vinni, de ő udvariasan kitért, mondván mielőbb vissza kell érnie a városba, mert a felesége gyengélkedik. Elengedték, de aznap este még jó néhányat ittak az egészségére, sőt a felesége egészségére is.

átvágta a szalagot

A következő hónapokban ki ezt, ki azt kezdett a pénzével, a legtöbbjüknek el is fogyott, mire elkészült a lerakó. Az átadóünnepségre a faluból csak a polgármester és a jegyző ment el. A cingár ember átvágta a szalagot. A tényleges üzemkezdést, vagyis az első fuvart másnap hajnalra várták.

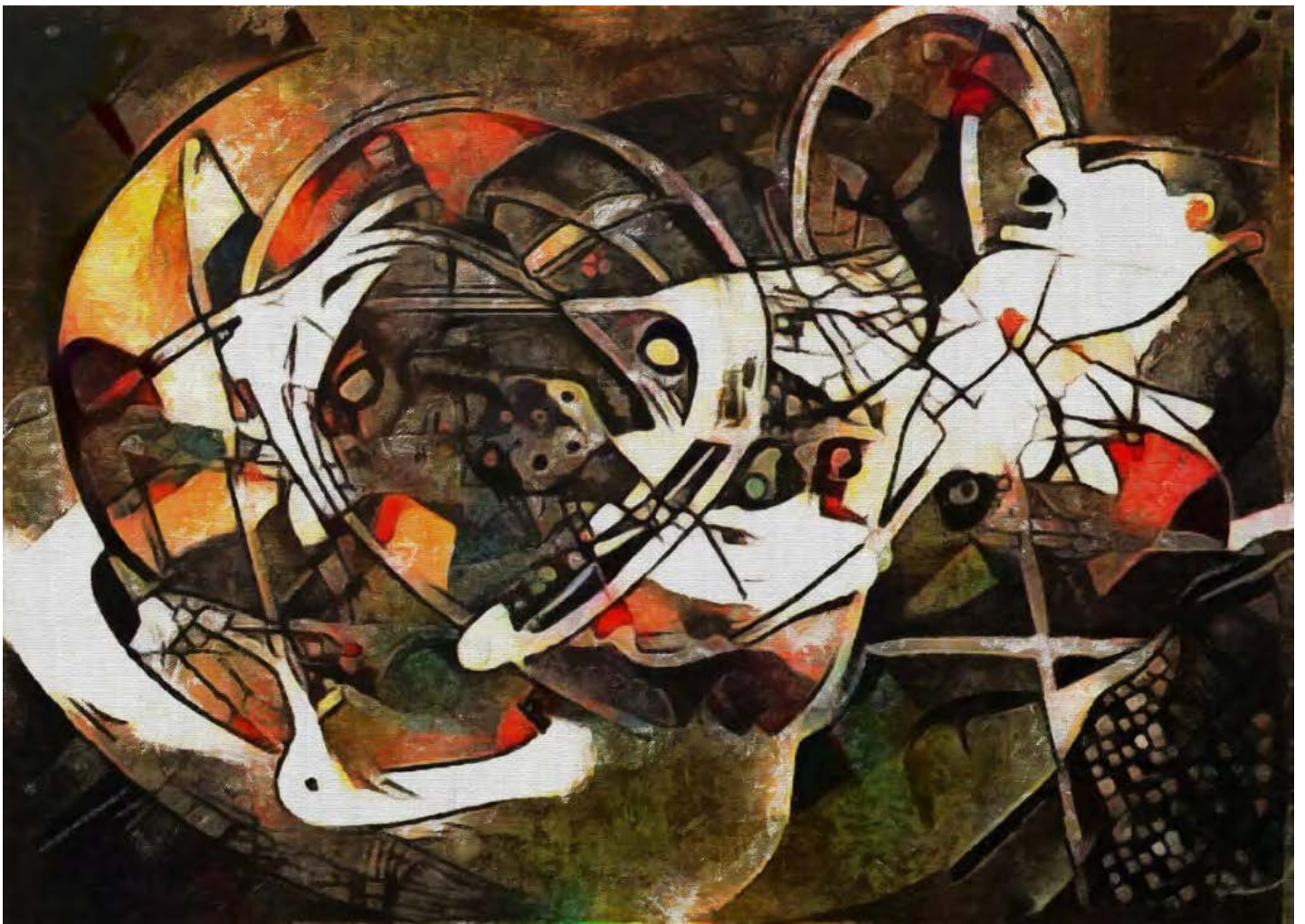
Suny aznap borzalmas bűzre ébredt, és azóta is átkozódnak. Van, aki magát átkozza, van, aki a polgármestert vagy a jegyzőt. Van, aki a cingár embert a feleségével. Összességében mégis elmondható, hogy átkozódás ügyében nagy az egyetértés, mert legfőképp azokat átkozzák el, akik a fejpénzből elköltöztek Sunyról.

kép | Eugene Ivanov, shutterstock.com

Szekeres Sándor Gábor

ÁLOMHÁLÓ

2017-12-21 | NOVELLA

A fodrászüzlet ajtaja kinyílt, és egy nyolc év körüli fiú lépett be. Különös látvány fogadta. Kopasz férfi ült a fodrászszékben, az ősz hajú fodrász pedig épp nyaka köré terítette a kendőt.

– A szokásos módon? – kérdezte a fodrász.

- Igen – bólintott a kopasz.

A fiú becsukta maga mögött az ajtót, és némán nézte, ahogy a fodrász kétszer megsimítja ollójával a kopasz fejbőrt, mintha lesimítaná a haját, aztán meg nyirbálja a levegőt. A sokadik ollócsattogtatás után a fiú köhintett. Az olló megállt a levegőben, a két férfi a fiú felé fordult.

- Végre megtaláltalak titeket.

A kopasz férfi meglepődött, nem rémlett neki, hogy valaha is találkozott a gyerekekkel. A fodrász folytatta az ollócsattogtatást, de végre megszólalt:

- Horváth Berci, igaz?

- Tényleg, Horváth Berci! – kapott fejéhez a kopasz.

A fiú bólintott.

- Te jó ég, a temetés óta nem láttalak!

- Régen volt – mondta a fiú. – Nagyon régen.

- Éppen harminc éve – szólt közbe a fodrász.

- Pedig az előbb úgy éreztem, mintha ma lett volna – mondta a kopasz.

- Mert ma volt, pontosabban mához harminc éve.

- Hosszú idő.

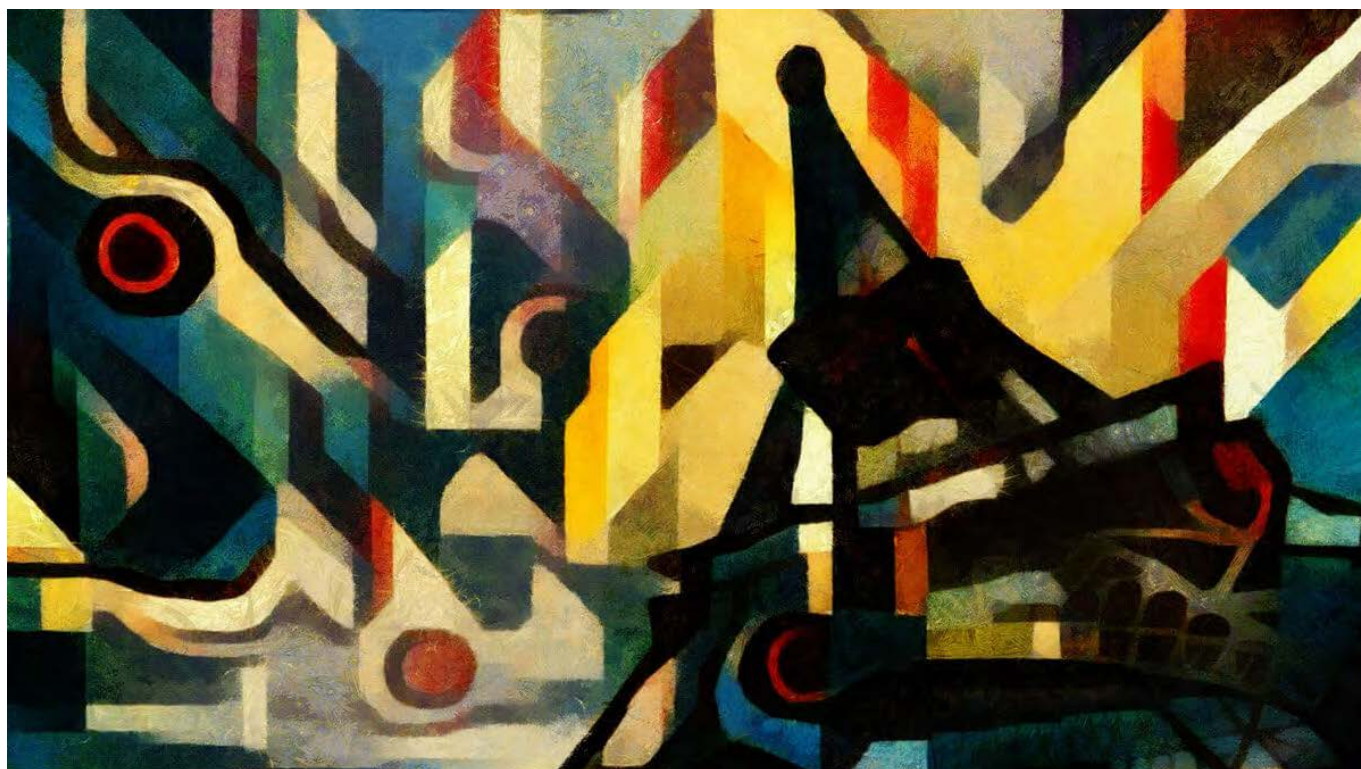
- Hosszú – nyugtázta a fiú.

- Na igen, elég hosszú, hogy megkopjon az emlékezet – mondta a kopasz.

- Én nem emlékszem rá – komolyodott el a fiú.

– Mire?

– A temetésemre.

– Sokan voltunk – mondta a fodrász. – Mindenki sírt. Édesanyád a legjobban.

– Mindenki sírt – bólogatott a kopasz.

– Soha nem láttam őt olyan gyönyörűnek. A szomorúság beárnyékolta a lelkét, mégis úgy ragyogott, mint egy fényes csillag.

– Mindenki sírt – nézett révetegen maga elé a kopasz.

– Ő mindig is olyan volt, mint egy csillag. Mindent beragyogott.

– Mindenki sírt – csillant fel a kopasz szeme –, én meg majdnem elröhögtem magam, mert eszembe jutott, hogy amikor az osztállyal kint voltunk a hídnál, fogtunk három varangyos békát, és becsempésztük Molnár tanárnő asztalfiókjába, és vártuk a nagy

áttörést, amikor a tanárnő kinyitja a fiókot, meglátja a békákat, sikolt, de aztán megcsókolja a varangyokat, mind a hármat, azok átváltoznak királyfiakká, a tanárnő meg válogathat belőlük, hogy éppen kinek adja a kezét.

– Hát igen – mondta a fiú –, ha megtalálja az igazit, nem kellett volna tovább bújni a társkereső oldalakat. Álomélete lehetett volna.

A kopasz nagyot nevetett.

– Mekkora békák voltak!

– Mi lett vele? – kérdezte a fiú.

– Kivel?

– A tanárnővel.

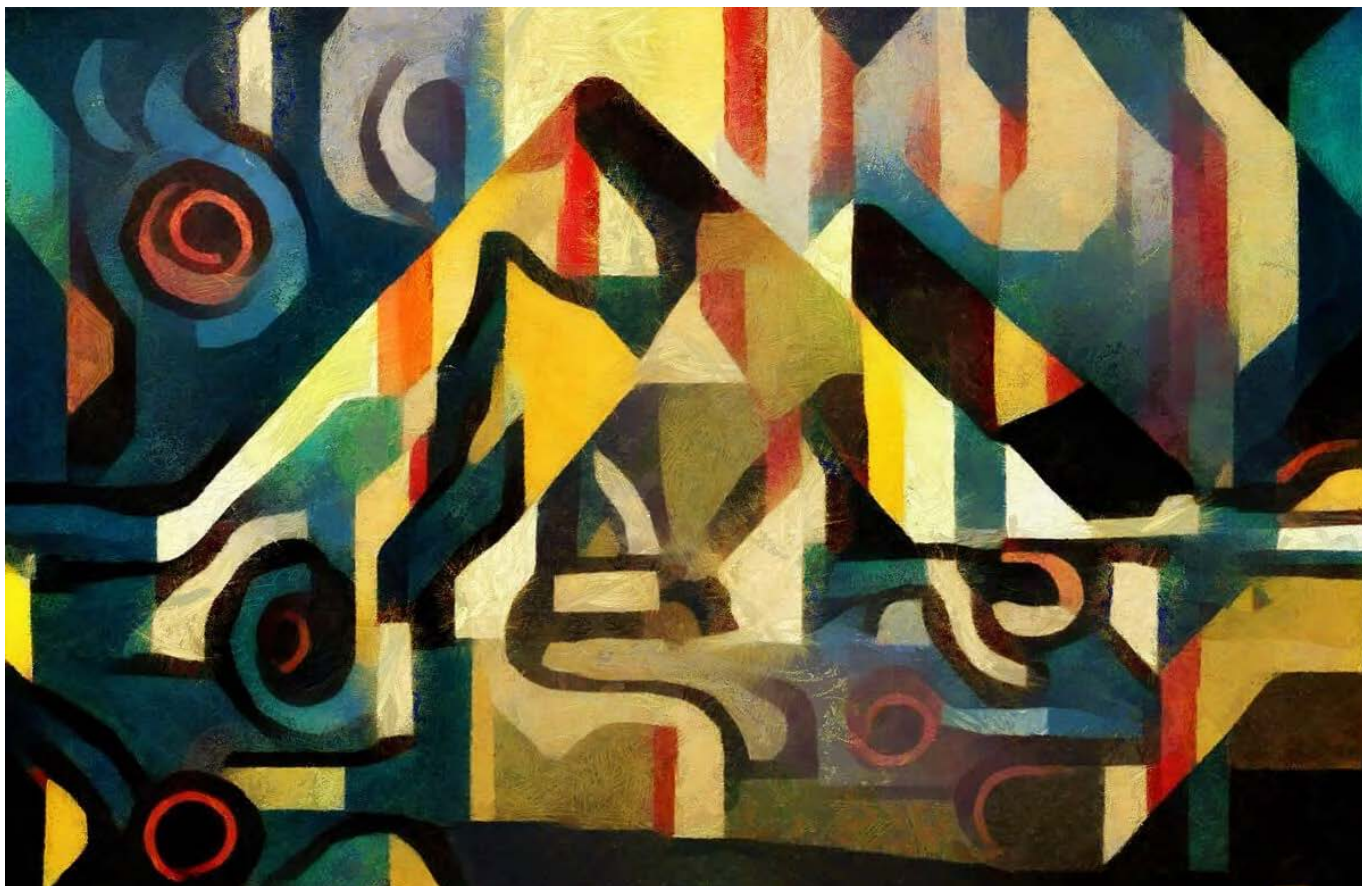
– Ja, vele? A temetésed után néhány hónappal kirúgták. Annyira kikészült a társkereséstől, hogy már az órákon is a neten lógott.

– Sajnálom.

– Istenem – ingatta fejét a kopasz –, az utolsó csínytevésünk volt.

– Ezt is sajnálom.

– Mi igazából az a három béka vagyunk – vágott közbe az öreg fodrász –, akik ott ülnek a híd lábánál, és arról álmodoznak, hogy megcsókolja őket valaki, akár Molnár tanárnő... csak királyfi legyen belőlünk. Egy nap aztán betérünk a fodrászüzletbe, és eszünkbe jut az az iszonyatos sikoly, ami ezret fordított életünk kerekén.

A fodrász megsimította a kopasz fejbőrt, belevágott a levegőbe.

– Már majdnem kész.

– Te milyen temetést szeretnél? – fordult a fiú a kopaszhoz.

– Valóban, te milyet? – kérdezett rá a fodrász is.

– Nem tudom. Talán ahol mindenki vidám, mindenkinek valami vicces jut eszébe rólam, és nevetnie kell. Az enyém lenne a világ első nevetős temetése.

– Mi halhatatlanok vagyunk – mondta a fodrász, és sóhajtvá folytatta. – Halhatatlan teremtők. Mi vagyunk az élet rugói.

Újra megsimította a fejbőrt, újra belevágott a levegőbe.

– Még itt egy kicsit, és készen vagyunk.

– Jó lett volna látni a temetésemen, ahogy röhögsz – nevetett a fiú. – Azzal megforgattad volna az élet kerekét.

– Na igen.

– Mi a sötétség vagyunk – kezdte másképpen a fodrász. – A semmiben nyugszunk, de ragyogni akarunk. És zajt csapni. Hogy elindítsuk a világ kerekét.

Megszemlélte a kopasz fejbőrt, egy utolsót nyisszantott.

– Készen vagyunk.

A kopasz a tükör felé fordult.

– Tetszik. Olyan zajos.

Erre mindhárman nevettek.

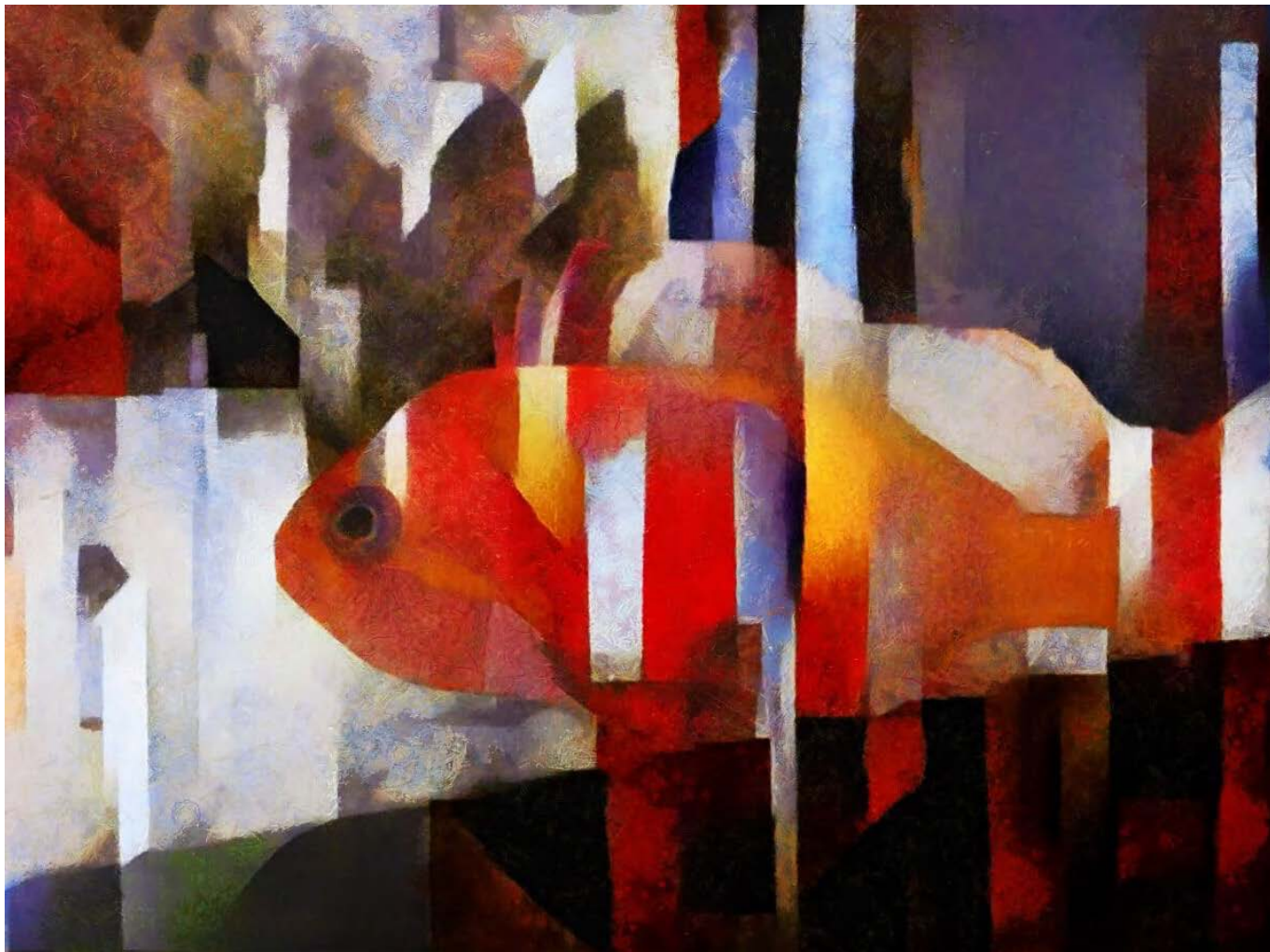
– Amilyen a temetésed lenne? – kérdezte a fiú. – Vagy mint Molnár tanárnő sikolya?

Erre még jobban nevettek.

Megszólalt a telefon. Háromszor csöngött ki, mire a fodrász felvette.

– Halló, Molnár tanárnő?

Most már mind a hárman röhögtek, a fodrász kezéből kiesett a telefonkagyló, a fiú a térdét csapkodta, a kopasz leesett a székéről. A fodrász is lerogyott a földre, és hasát fogta a röhögőgörcs miatt. A világ kereke megmozdult, forgott. Eleinte lassan, majd egyre gyorsabban. Elszédültek. A fiú összeesett, a kopasz hányt, a fodrász fuldokolt. Nevetés helyett hörgés, nyöszörgés meg vonítás hallatszott, később azt sem. A fiú eltűnt, a fodrász eltűnt, velük együtt a fodrászüzlet is.

A kopasz férfi a szemét dörzsölgette, lassan ült fel. Szájában érezte még az esti rosszullét utáni keserű ízt. Megsimította kopasz fejét. Lábával a papucsá után kutatott, felhúzta, kibotorkált a vécére és még egyet hányt. Amikor az orvos benyitott, már újra az ágy szélén ült.

– Hogy érzi magát Károlyi úr?

– Soha jobban, doktor úr.

– Rendben – paskolta meg vállát az orvos. – Ne féljen, a műtét után olyan lesz, mint akit kicseréltek!

– Mi vagyunk az a három béka – motyogta a férfi.

– Hogyan?

– Várjuk, hogy megcsókoljon valaki. Hogy zajos legyen körülöttünk minden, és megforgassuk az élet kerekét.

– Így lesz, pontosan így – mondta az orvos. – Most feküdjön le, a nővér mindjárt beadja az injekciót, betoljuk a műtőbe és túlesünk rajta. Aztán úgy tekint az egészre, mintha rossz álom lett volna.

A férfi lefeküdt. Az injekció után furcsa bódultságot érzett, szédült. Érezte, hogy elindultak vele, kitolták a kórteremből, elmentek egy csapóajtóig, ott elidőztek néhány másodpercet, talán nem nyílt egyből. Halk beszélgetést hallott. Már nem tudta kinyitni szemét.

Távolról hallotta az orvos hangját.

– Károlyi úr, hogy érzi magát?

Szemhéja kissé felnyílt, válaszolni akart, de csak nyöszörgött. Nem erőltette tovább.

Egy kéz végigsimította a fejbőrét, egy olló a levegőbe vágott. Mindenki sírt, csak Horváth Berci és az öreg fodrász nevetése hallatszott ki a tömegből.

– Készen vagyunk – mondta valaki, és mintha megdermedt volna a pillanat.

kép | shutterstock.com

Birtalan Ferenc

EZ IS EGY KARÁCSONY VOLT

2017-12-30 | VERS

üres december hótlan
két lépés közötti csend
vársz aztán újra koppan
nem tudom mit üzen a szent

szemem törtfényű ablak
máriaüvegrejtély
hitetlen mit tagadjak
szeretted nem szeretted

árvácskák sárga-kékje bennem
más mit láthat helyettünk
pillangó nincsen tenyeremben
rég semmié a kertünk

a madarak mind elmaradnak
nem jön rigó se cinke több
őrzője búcsúzó szavadnak
néma pók emléket szövök

kép | Jonny Hughes, flickr.com